

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)
на тему: «ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
ВІЙНИ В УКРАЇНІ»

Виконала: студентка 6 курсу 635МЗ групи
галузі знань:

28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування
Кузьмич Олена Олександрівна

Науковий керівник: старший викладач
Малікіна Оксана Анатоліївна

Рецензент: доцент б.в.з.

Верба Світлана Миколаївна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	7
1.1. Поняття та сутність державної політики у сфері вищої освіти	7
1.2. Завдання та принципи державної політики у сфері вищої освіти	15
РОЗДІЛ 2. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	28
2.1. Нормативно-правова основа державної політики у сфері вищої освіти	28
2.2. Інституційне забезпечення державної політики у сфері вищої освіти	36
2.3. Цифровізація вищої освіти як один із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	59
3.1. Посилення євроінтеграційної спрямованості державної політики у сфері вищої освіти	59
3.2. Трансформація системи вищої освіти України у воєнний та післявоєнний період	63
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вища освіта є невід'ємною складовою частиною всієї системи освіти в Україні. Останніми роками вона зазнає суттєвого впливу глобалізації, маркетизації та європеїзації. При цьому пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в нашій державі поставила нові виклики перед державою та безпосередньо закладами вищої освіти щодо налагодження нормального функціонування освітнього процесу та цифровізації вищої освіти.

Для відповіді на сучасні виклики система вищої освіти повинна кардинально трансформуватися, щоб забезпечити конкурентоспроможності вищої освіти на національному та світовому рівнях, відповідати можливостям і потребам вітчизняного ринку праці, а також інтегруватися із глобальним інформаційним відкритим освітнім простором. У вирішенні цих задач має сприяти грамотно сформована й ефективно реалізована державна політика у сфері вищої освіти, яка є основою інтелектуального і матеріального благополуччя нашої країни.

Враховуючи зазначене, дослідження й удосконалення вказаної політики є надзвичайно важливим та актуальним питанням сьогодення, яке потребує розроблення науково обґрунтованих положень і практичних рекомендацій.

Стан наукової розробки теми. Питання вищої освіти досліджується вже багато років як в Україні, так і у всьому світі. З-поміж науковців, які займаються вивченням даного питання можна назвати: Л.В. Айзікову, Р.Г. Валєєва, С.О. Домбровську, С.О. Карплюка, О.С. Котуху, В.В. Лук'янова, Н.В. Мосьпана, В.О. Тетерева та ін. Окремі аспекти вітчизняної державної політики у сфері вищої освіти відображені у працях: В.С. Арешонкова, Н.В. Галицької, Т.О. Губанової, Б.І. Гуменюк, О.В. Кравцова, І.Ю. Хомишина, Ю.В. Чалаєвої, Г.М. Чирви та ін.

Метою роботи є дослідження державної політики у сфері вищої освіти в умовах війни в Україні.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких *завдань*:

- розглянути загальні засади державної політики України у сфері вищої освіти;
- окреслити нормативно-правову основу державної політики у сфері вищої освіти;
- охарактеризувати інституційне забезпечення державної політики у сфері вищої освіти;
- обґрунтувати необхідність та узагальнити можливості цифровізації вищої освіти як одного із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти;
- сформулювати напрями удосконалення державної політики у сфері вищої освіти в Україні на сучасному етапі.

Об'єктом роботи є державна політика у сфері освіти України.

Предметом роботи є державна політика у сфері вищої освіти в умовах війни.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, для вирішення поставлених завдань у роботі використані такі методи, як: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння тощо. Безпосередньо формально-логічний метод було використано для визначення основних понять дослідження. На основі системного методу розглянуто загальні засади державної політики України у сфері вищої освіти. Використання порівняльно-правового методу дало змогу окреслити нормативно-правову основу державної політики у сфері вищої освіти. За допомогою структурно-функціонального методу охарактеризувати інституційне забезпечення державної політики у сфері вищої освіти. Причино-наслідковий аналіз було використано для обґрунтування необхідності та узагальнення можливостей цифровізації вищої освіти як одного із ключових напрямів державної

політики у сфері вищої освіти. Використання аналітичного методу та методу прогнозування дало змогу сформулювати напрями удосконалення державної політики у сфері вищої освіти в Україні на сучасному етапі. На основі логічного і діалектичного методів зроблено відповідні висновки дослідження.

Наукова новизна дослідження. Дана робота є самостійною науковою працею у галузі публічного управління, в якій автором отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають особливості формування та реалізації вітчизняної державної політики у сфері вищої освіти в умовах війни. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну полягають: в обґрунтуванні необхідності та узагальненні можливостей цифровізації вищої освіти як одного із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти; у розробці заходів посилення євроінтеграційної спрямованості державної політики у сфері вищої освіти на сучасному етапі; у формулюванні способів трансформації вітчизняної системи вищої освіти у воєнний та післявоєнний період.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отриманні результати спрямовані на удосконалення вітчизняної державної політики у сфері вищої освіти на сучасному етапі. Результати проведеного дослідження можуть бути використані: у практичній діяльності керівників органів влади, що займаються питаннями вищої освіти та безпосередньо керівників вищих навчальних закладів; у науково-дослідній діяльності для вироблення ефективних інструментів і механізмів формування та реалізації державної політики у сфері вищої освіти на сучасному етапі, особливо у післявоєнний період.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження апробовано у формі однієї доповіді на XXVI Всеукраїнській щорічній науково-методичній конференції «Могилянські читання – 2023: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти (м. Миколаїв, 6-10 листопада 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які

об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 90 сторінок, основного тексту – 74 сторінки. Список використаних джерел налічує 97 найменувань. Робота містить 16 рисунків та 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Поняття та сутність державної політики у сфері вищої освіти

За роки незалежності України державна політика у сфері вищої освіти неодноразово поставала об'єктом «гарячих» дискусій як з боку політиків, так і з боку науковців і практиків. Одним із суперечливих питань було сутнісне розуміння цієї політики. Та перш ніж розкрити поняття державної політики у сфері вищої освіти, з'ясуємо окремо що собою являють такі категорії як «політика», «державна політика», «освіта», «вища освіта».

Під політикою одні вчені розуміють курс, напрям, на основі якого виробляються і приймаються рішення, заходи щодо формування і виконання різних завдань [45, с. 94]. Інші вважають, що політика – це система певних суспільних відносин, взаємодія класів, націй, держав між собою і з владою [94, с. 89]. При цьому, на наш погляд, як і перше, так і друге трактування цього поняття характеризує його багатогранність.

Ще Платон стверджував, що політика – це мистецтво, здатність жити в умовах поліса, що ставить людину у певні поведінкові рамки. Давньогрецький мислитель Аристотель у своєму трактаті «Політика» сформулював думку про те, що політика – це сфера загальних, публічних, загальнозначимих інтересів різноманітних груп людей. Одночасно вона виступає і як засіб вирішення задач управління загальними справами, єднання суспільства [46, с. 7]. У свою чергу, Л.А. Пал вважав, що політика в одному випадку – це синонім позиції або ставлення, в другому – напрям дії, а в третьому – правило [41, с. 21]. Натомість, М.І. Пірен трактує політику, не що інше, як вид діяльності по задоволенню довготривалих поточних

інтересів соціальних груп [44, с. 15].

Сучасні вітчизняні науковці визначають політику як більш широке явище, а саме як мистецтво управління людьми в суспільстві, організацію життя громадян, розподіл та перерозподіл ресурсів, підтримання порядку, збереження внутрішнього і зовнішнього миру чи, навпаки, ведення війни, контроль суспільства і людини [45, с. 93].

Ми вважаємо, що зазначені варіанти трактування політики не вичерпують багатоманітності її визначень, а лише відображають найважливіші з них. Відповідно на основі вищевикладеного, політику можна визначити як цілеспрямовану управлінську діяльність стратегічного рівня, яка пов'язана із прийняттям і реалізацією відповідних рішень у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами й народами та пов'язана із боротьбою за здобуття або утримання влади.

Якщо політика в цілому за своєї сутністю є більш ширшим поняттям, то державна політика є похідним від нього і стосується певного кола питань, навколо визначення якої виникає багато суперечок. Це пов'язано з багатоаспектністю та багатогранністю цього явища.

Як в зарубіжній, так і у вітчизняній теорії публічного управління немає єдиного підходу до визначення поняття державної політики [43]. У найзагальнішому вигляді державну політику визначають як основні принципи, норми та діяльність зі здійснення державної влади. Зокрема, західний дослідник Р. Роуз тлумачить державну політику, як тривалу серію більш або менш відповідальних дій та їх узгодження з метою прийняття конкретного рішення [16, с. 4]. Інші західні дослідники Б. Гогвуд та Л. Ган зазначають, що державну політику необхідно відрізнити від щоденних рішень, які приймають державні органи [11, с. 34], із чим ми повністю погоджуємось. Адже дійсно державна політика за своєю сутністю не обмежується лише прийняттям рішень, вона створює та розробляє відповідні механізми для прийняття рішень і їх подальшої реалізації. Державна політика, маючи цілеспрямований характер формує взаємодію між

індивідами, групами та організаціями, які приймають і виконують рішення та встановлює складні взаємозв'язки між ними. Окрім того, варто також зазначити, що державна політика не завжди поширюється на все суспільство, вона часто регулює лише певні сфери, тобто передбачає вплив на визначене коло суспільних питань або суспільну групу. Відповідно, державною називається вона передовсім завдяки своєму походженню.

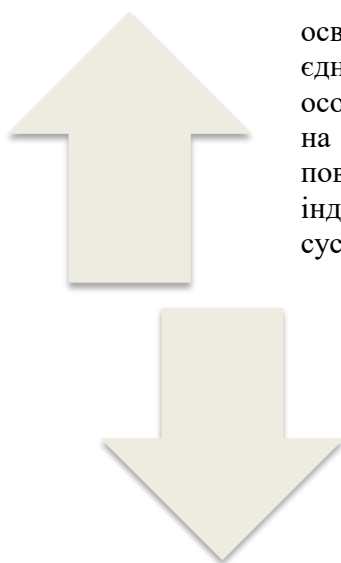
Державна політика – це не завжди дії, це також утримання від них. Не в усіх, безперечно, випадках, не в усіх періодах історичного розвитку й не в усіх сферах суспільного життя потрібне активне втручання держави. Інколи необхідною є продумана і – часом – небезболісна «робота над помилками». У тому числі й на основі ґрунтовних наукових досліджень, зокрема процедур моніторингу та оцінювання в тій чи іншій сфері суспільного життя. Тобто політика може складатися із переліку того, що не робиться і не повинно робитися, а не лише з того, що має бути зроблене [41, с. 27-28].

Державна політика не обмежується лише діями одного суб'єкта в особі держави, а вміщує дії всіх суб'єктів політичної системи, які мають відношення до предмету справи і можуть посприяти розв'язанню конкретної проблеми чи пропозиції. Так, наприклад, О.Л. Валевський вважає, що державною політикою є такі дії органів державної влади з вирішення проблем, які найоптимальніше сприяють реалізації інтересів суспільства. Інакше кажучи, це діяльність, яка націлена на вирішення проблем суспільного розвитку [5, с. 21]. Такої ж думки дотримуються і В.Д. Бакуменко та П.І. Надолішній [3, с. 35]. На наш погляд, дане визначення цього поняття не є вичерпним і одностайним, враховуючи багатофункціональність державної політики. Ми вважаємо, що більш ширшим і повним є визначення цього терміну наведеного В.Є. Романовим: «державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність або бездіяльність уряду стосовно певної проблеми або предмета розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства» [81, с. 12].

Отже, державна політика – це реакція держави на конкретні проблеми суспільства, або груп у цьому суспільстві, що проявляється у вигляді великої кількості програм, законодавчих дій та організаційних взаємодій, а також шляхом погодження інтересів, знаходження консенсусів, необхідних для стабільності суспільства. Вона має складний, інтерорганізаційний характер.

Розглянемо далі такі два терміни «освіта» і «вища освіта», щоб комплексно їх пов'язати в одне поняття «державна політика у сфері вищої освіти».

На сьогодні існує єдиного розуміння сутності освіти, яка є ключовим джерелом розвитку людини протягом усього її життя, міцним фундаментом для формування особистості. Найбільшого поширення і визнання набули два підходи до розкриття змісту даної категорії, що представлені на Рис. 1.1. Безпосередньо в науково-енциклопедичній літературі дане поняття трактується як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також моральної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості» [20, с. 614]. У свою чергу, відповідно до концепції Міжнародної стандартної класифікації освіти освіта – це «будь-яка цілеспрямована й організована діяльність для задоволення навчальних потреб» [96].

освіта – це процес, що представляю собою цілісну єдність навчання, виховання, розвитку, саморозвитку особистості, збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда та його становлення як інтегрованого члена суспільства, виконуючи функцію наступності поколінь

освіта – це соціокультурний інститут, який сприяє економічному, соціальному, культурному функціонуванню й удосконаленню суспільства за допомогою спеціально організованої цілеспрямованої соціалізації та інкультурації окремих індивідів, вираженому в системі, що містить освітні установи, органи управління ними, освітні стандарти, які забезпечують їх функціонування і розвиток

Рис. 1.1. Підходи до розуміння сутності поняття «освіта»

З урахуванням зазначеного можна говорити про те, що ключовою ціллю освіти, як процесу, є передача суспільних знань, цінностей та соціального досвіду від одного покоління до наступного покоління. Більш того, відповідно до Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII освіта є «основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [68]. При цьому вихідною базою для формування змісту освіти є знання, наукові і культурні досягнення людства [42, с. 70].

У свою чергу, вищою освітою є не сама освіта, а її рівень, «який здобуває особа у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації» [21]. Більш деталізоване трактування даного поняття наведено у ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII – «це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [49].

Враховуючи вищевикладене можна узагальнити, що державна політика у сфері вищої освіти є «невід'ємною складовою частиною загальної освітньої політики країни, зміст якої полягає у формуванні та нормативно-правовому закріпленні загальної стратегії вищої освіти, визначенні цілей, завдань і відповідних напрямів дій, спрямованих на забезпечення функціонування та розвитку системи вищої освіти» [13, с. 154].

Деякі науковці трактують дану державну політику як «комплекс системних заходів держави, спрямованих на підтримку ефективного

функціонування та розвитку вищої освіти, а також на забезпечення її доступності та якості» [10, с. 152]. Інші, наприклад І.С. Колодій, вважають, що державна політика у сфері вищої освіти є планомірно організованою діяльністю і відповідно цілісною, комплексною системою заходів державних інституцій «щодо цілеспрямованого управління сферою вищої освіти з метою її оптимізації, повноцінного функціонування і розвитку» [25, с. 236-237]. Натомість К.В. Корсак використовуючи поняття «національна освітня політика» трактує таку політику як «сукупність пріоритетів і цілей, які формує уряд або інший вищий орган для здійснення заходів щодо вдосконалення й розвитку системи освіти чи її елементів» [29, с. 112]. Не зовсім вдале, на наш погляд, визначення державної політики у сфері вищої освіти надає Т.О. Губанова, на думу якої – «це сукупність нормативно-визначених напрямів у діяльності спеціально уповноважених на це органів державної влади, спрямованих для реалізації основних політичних завдань держави у сфері вищої освіти та досягнення наперед зумовлених політичних цілей [12, с. 15].

У вітчизняному законодавстві не закріплено визначення державної політики у сфері вищої освіти. Більш того, саме термін «державна політика у сфері вищої освіти» у правовому полі з'явився не так давно. В цілому, термін «державна політика у сфері освіти», або «державна освітня політика» почав уживається лише з 60-х рр. ХХ ст., коли роль освіти на державному рівні почали розглядати як важливий чинник економічного розвитку і соціального прогресу [32, с. 11]. Мова про вищу освіту, як важливий етап освітнього розвитку людини, на той час взагалі не йшла.

На сьогодні державна політика у сфері вищої освіти розробляється з урахуванням багатьох обставин та умов найвищими органами державної влади за участю інших суб'єктів політики – партій, громадських організацій, університетів і дослідницьких центрів, впливових діячів бізнесу, культури і науки [16, с. 4]. При цьому результативність такої політики багато в чому залежить від того, якою мірою органи публічного управління дотримуються

основоположних публічно-управлінських цінностей (прозорість, підзвітність, відповідальність, доступність тощо), а також від якості аналізу проблем і відповідно розроблених альтернатив. Н.В. Галицька, з якою ми повністю погоджуємось, наголошує на тому, що «діяльність держави у сфері вищої освіти має спрямовуватись на підтримку її розвитку та розвитку наукової сфери, інтеграцію їх в європейський та світовий освітній і, відповідно, науковий простір, практичного втілення результатів наукової діяльності, посилення міжнародного співробітництва, зокрема забезпечення системної участі України у міжнародних програмах і проектах» [10, с. 152]. Проте, стосовно реалізації вище перерахованого можливості публічно-владного апарату, як головного реалізатора цієї політики, багато в чому є обмеженими політичною кон'юнктурою, партійною належністю тих чи інших державних діячів, лобістським впливом тощо. Тому цілком логічним і виправданим є залучення нових та свіжих ідей до процесу розроблення і подальшої реалізації державної політики у сфері вищої освіти. Особливо це стосується використання наукового потенціалу вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів, які у своїй діяльності постійно розвиваються та самовдосконалюються і, відповідно, є ефективними інструментами вироблення вказаної політики.

Метою сучасної державної політики у сфері вищої освіти є всебічний розвиток вітчизняної системи вищої освіти у відповідності із світовими стандартами, формування механізму модифікації вищих навчальних закладів і підвищення їх конкуреспроможності, зростання обсягів надання якісних освітніх послуг і реалізації освітньої продукції [84, с. 55], а також поглиблення і розширення міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти, сприяння розвитку та покращення співробітництва вищих навчальних закладів на дво-й багатосторонній основі з міжнародними організаціями й установами.

Державній політиці у сфері вищої освіти, як складової частини державної освітньої політики та враховуючи її вузьконаправленість притаманні певні ознаки, що представлені на Рис. 1.2.

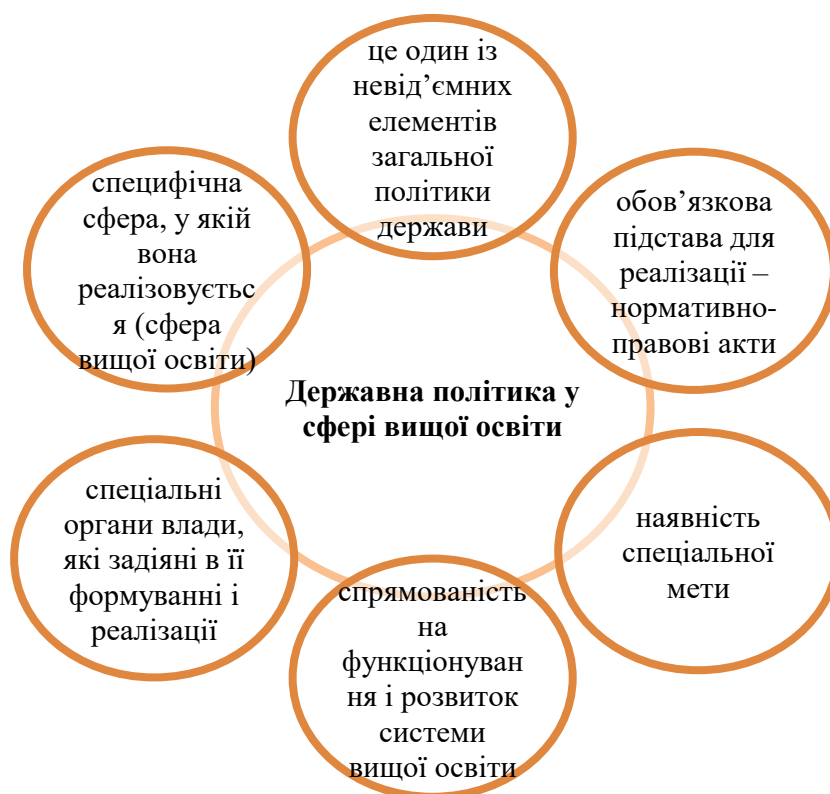

Рис. 1.2. Ознаки державної політики у сфері вищої освіти

Найважливішу роль у здійсненні державної політики у сфері вищої освіти відіграють законодавчі й виконавчі органи влади, а також громадські об'єднання та навчальні заклади (див. Рис. 1.3). Разом вони можуть значно впливати на розробку та реалізацію державної політики у вказаній сфері, відстоюючи власні інтереси. До речі, громадські об'єднання та навчальні заклади якраз і покликані виконувати у цьому трикутнику функції розділення та поєднання інтересів об'єктів політики.

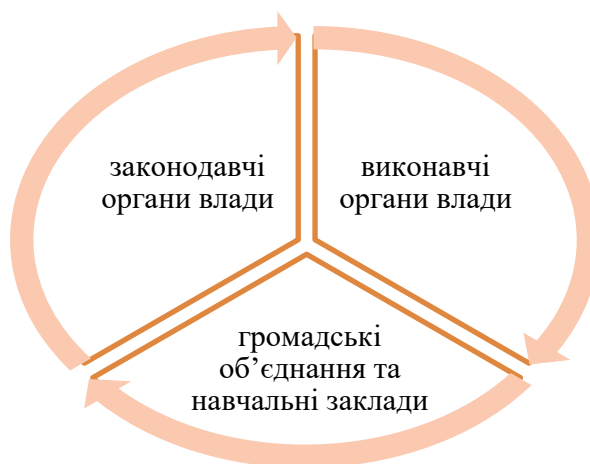

Рис. 1.3. Взаємозв'язок і взаємодія учасників здійснення державної політики у сфері вищої освіти

На кінець хотілося б підкреслити, що необміркована державна політика у сфері вищої освіти становить загрозу національній безпеці країни, суспільству, особистості, оскільки зі зниженням освітнього рівня населення закономірно знижується якість людських ресурсів та інтелектуального потенціалу суспільства, рівень життя населення та благополуччя всієї держави, в цілому.

Отже, державна політика у сфері вищої освіти, яка є складовою частиною загальнодержавної політики, являє собою цілеспрямовану комплексну систему заходів (правові, економічні, виховні, організаційні тощо) публічно-владних інституцій та представників громадськості, спрямованої на управління сферою вищої освіти, створення якісної і конкурентоздатної на міжнародному рівні вищої освіти, розв'язання відповідних проблем та задоволення суспільних потреб, шляхом прийняття правових актів, розробки і нормативного закріплення державних цільових програм і стратегій, налагодження міжнародного співробітництва тощо.

1.2. Завдання та принципи державної політики у сфері вищої освіти

Формування та подальша реалізація державної політики у тій чи іншій сфері передбачає постановку певних цілей (для чого саме ця політика виробляється), досягнення яких відбувається шляхом покрокового або паралельного виконання необхідних для цього завдань. Такі завдання, як стверджує Р.Г. Щокін, є «базовими критеріями, спрямованими на визначення та досягнення результату» від реалізації державної політики у конкретній сфері [92, с. 72]. Не є винятком і державна політика у сфері вищої освіти, перед якою на сьогодні, враховуючи її мету, стоять такі завдання як:

- 1) трансформація вітчизняної системи вищої освіти у відповідності до міжнародних вимог та європейських стандартів;
- 2) удосконалення національного освітнього законодавства, моніторинг та оцінка втілення його у практичну діяльність;
- 3) забезпечення якісного й ефективного публічного управління у сфері вищої освіти;
- 4) актуалізація лідерства у вищій освіті та мотивація до активного провадження науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах;
- 5) гарантування та забезпечення реалізації права на вищу освіту, що включає в себе:

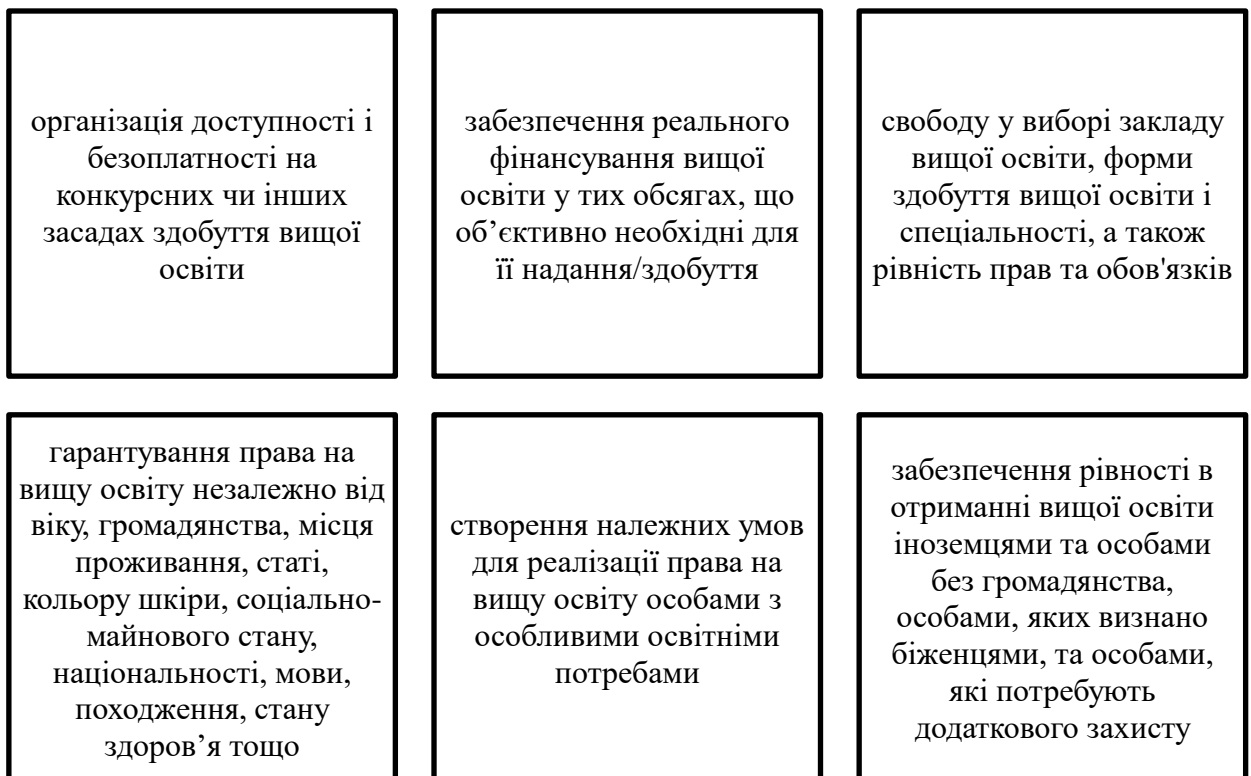

Рис. 1.4. Гарантування та забезпечення реалізації права на вищу освіту [49]

- б) створення умов для благодійної діяльності юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій (фондів) з метою розвитку вищої освіти в Україні;
- 7) формування сприятливого середовища для вільного розвитку особистості, ініціативи та науково-творчого пошуку;

8) надання методичної і практичної допомоги викладачам та керівникам вищих навчальних закладів, використання перспективного чи вже апробованого викладацького досвіду;

9) піклування про збереження та зміцнення здоров'я, психологічний і фізичний розвиток здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, з метою зміцнення їх здоров'я, гармонійного розвитку, підвищення рівня працездатності, фізичної підготовленості тощо;

10) створення ефективної системи національного виховання (виховування активної, самостійної, ініціативної, вільної молоді, підготовленої до трудової/наукової діяльності);

11) удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних та керівних кадрів у сфері вищої освіти, забезпечення економічних і соціальних гарантій науково-педагогічним працівникам;

12) посиленням наукового потенціалу вищих навчальних закладів, з наданням комфортного простору для розвитку інтелектуальних, творчих, організаційних та інформаційних потужностей.

Окрім того, одним із ключових (стратегічних) завдань державної політики у сфері вищої освіти в умовах глобалізації та створення єдиного освітнього простору, на думку Г.М. Чирви, є вихід вітчизняної системи вищої освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва, розширення участі вищих навчальних закладів, науково-педагогічних працівників, студентів (слухачів) і науковців у міжнародних проектах і програмах. Відповідно для виконання даного завдання держава повинна різнобічно сприяти розвитку співробітництва вищих навчальних закладів на багатобічній основі з різними міжурядовими й неурядовими міжнародними організаціями й установами [88, с. 131].

Також до завдань державної політики у сфері вищої освіти відноситься вирішення низки певних проблем, перелік деяких них представлений на Рис. 1.5 [92, с. 75].

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на певних принципах. У загальному розумінні принципи – це основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю й відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи національного і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо) [93, с. 110].

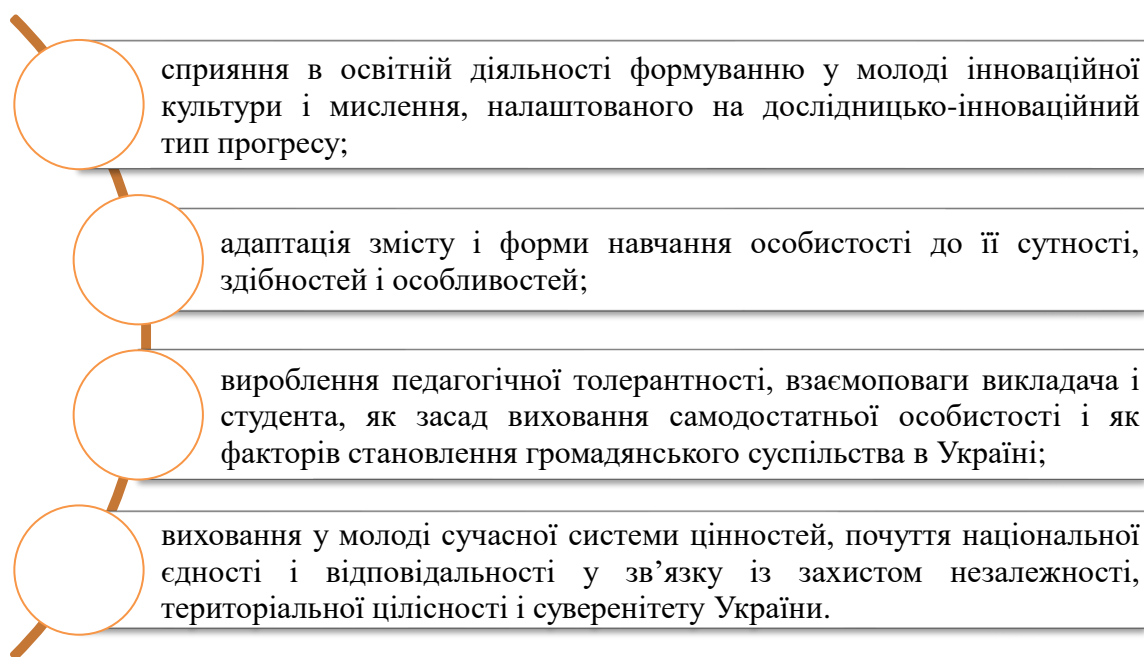

Рис. 1.5. Додаткові завдання державної політики у сфері вищої освіти

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на певних принципах. У загальному розумінні принципи – це основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю й відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи національного і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо) [93, с. 110].

У вітчизняній науці існує чимало підходів до характеристики та систематизації принципів державної політики у сфері вищої освіти. Наприклад, Р.Г Валєєв до принципів державної політики у сфері вищої

освіти пропонує відносити: доступність для кожного громадянина здобуття вищої освіти; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту та всебічного розвитку; органічний зв'язок вищої освіти із світовою та національною історією, культурою і традиціями; незалежність вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий і світський характер вищої освіти; інтеграція вищої освіти з наукою та виробництвом; взаємозв'язок національної вищої освіти з вищою освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи вищої освіти; єдність і наступність вищої освіти; безперервність і різноманітність вищої освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування у сфері вищої освіти [6, с. 110-111].

Інші дослідники, які займаються вивченням проблеми модернізації вітчизняної системи вищої освіти, пропонують покладати в основу державної політики у сфері вищої освіти такі принципи як:

- пріоритетність вищої освіти (наприклад, в інвестиційній політиці і стратегії держави);
- орієнтація на найвищий рівень якості вищої освіти, досягнутий у світі, і найбільш високі норми і вимоги фінансового, матеріально-технічного, інтелектуального й інформаційного забезпечення функціонування національної системи вищої освіти у розрахунку на одного студента (слухача);
- гуманістичний і світський характер вищої освіти;
- пріоритет загальнолюдських цінностей за повного дотримання національних традицій і особливостей національної систем вищої освіти;
- вільний розвиток особистості, поваги до прав і свобод людини;
- рівність доступу до здобуття вищої освіти, право вибору абітурієнтами вищих навчальних закладів;
- автономія вищих навчальних закладів і невтручання держави у їх внутрішні справи [1, с. 63].

Безпосередньо, на думку В. Лук'янова, позицію якого ми не в повній мірі поділяємо, державна політика у сфері вищої освіти має базуватися на таких важливих принципах як:

- забезпечення цілісності вищої освіти;
- поєднання інтересів особистості, суспільства та держави у сфері вищої освіти;
- збереження та розвиток фундаментальних здобутків у сфері вищої освіти;
- підвищення на рівні вищої освіти ролі держави і суспільства в управлінні вітчизняною системою вищої освіти та в оцінці результатів діяльності вищих навчальних закладів;
- збереження в системі вищої освіти провідної ролі державних вищих навчальних закладів поряд із підтримкою недержавних вищих навчальних закладів;
- підтримка громадських ініціатив та суспільних інститутів у сфері вищої освіти [33, с. 7].

Дещо інший перелік принципів державної політики у сфері вищої освіти пропонує О.А. Комарова, стверджуючи, що така політика має реалізуватися на підставі наступних принципів:

- стабільності (державна має подбати про створення стабільних умов для функціонування сфери вищої освіти, шляхом кардинального вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку освітнього потенціалу);
- відповідності наявних ресурсів реформам, що запроваджуються в сфері вищої освіти (розробка і практична реалізація такої політики має здійснюватися у чіткій відповідності до наявних фінансових, матеріально-технічних, кадрових та інших ресурсів);
- комплексності (напрями, заходи такої політики мають охоплювати всі ланки сфери вищої освіти та взаємоузгоджуватися між собою);

- гласності (забезпечення максимально повного та правдивого інформування суспільства про реформи у сфері вищої освіти, врахування суспільної думки щодо необхідності й ефективності їх впровадження);

- спадковості (розробка нових механізмів й інструментів такої політики має ґрунтуватися на збереженні вітчизняних освітніх традицій, врахуванні іноземного досвіду та останніх наукових досягнень) [26, с. 109].

Як показує законодавча практика, принципи державної політики у сфері вищої освіти характеризуються повільністю змін, яка, як правило, є наслідком зміни чи серйозного коригування політичного курсу. А дії суспільства і самої країни стосовно розвитку системи вищої освіти в досягненні декларованих цілей змінюються досить динамічно. Так, наприклад, у Законі України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984-III, який проіснував більше 12 років, близько 20 разів вносились певні зміни і доповнення. При цьому принципів державної політики у сфері вищої освіти ці зміни не стосувалися (була внесена лише одна правка) [50].

Діючий Закон України «Про вищу освіту» у ст. 3 містить вичерпний перелік принципів, на яких ґрунтується державна політика у сфері вищої освіти. Цей перелік дещо відрізняється від переліку визначеного попереднім Законом України «Про вищу освіту», що пояснюється глобальними тенденціями світового освітнього розвитку та євроінтеграційного курсу нашої країни (див. Додаток А).

Зазначені принципи є не лише «базисом» для державної політики у сфері вищої освіти, а є своєрідним орієнтиром її зовнішньої спрямованості на формування якісної, доступної, конкурентоспроможної вітчизняної системи вищої освіти в Україні.

Більш детально хотілося б зупинитися на такому принципі державної політики у сфері вищої освіти як принцип доступності вищої освіти, який є одним із основоположних принципів сучасної демократичної і правової держави, Україна у цьому сенсі не є винятком. Однак, гарантування і реалізація даного принципу в нашій країні викликає певні проблеми, особливо в

сучасних умовах повномасштабної війни (див. Рис. 1.6). Адже доступність вищої освіти – це не тільки право на отримання освітніх послуг, а розробка і застосування комплексу правових, організаційно-управлінських, науково-методичних та інших заходів направлених на реалізацію цього права.

Рис. 1.6. Проблеми доступності вищої освіти

Сьогодні, незважаючи на ратифікацію міжнародних конвенцій (наприклад, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок), прийняття ще у 2005 р. Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», проблема забезпечення гендерної доступності вищої освіти залишається актуальною. Суть цієї проблеми полягає у трьох основних аспектах, що представлені на Рис. 1.7.

Рис. 1.7. Проблеми гендерного забезпечення доступності вищої освіти [86, с. 34-35]

Фізичну доступність вищої освіти можна розглядати у двох аспектах:

1) безпосередня участь/присутність як самих науково-педагогічних працівників і студентів в освітньому процесі, так і наявність умов для отримання освітніх послуг (будівля (аудиторії) вищого навчального закладу, комп'ютерне або інше навчально-інтерактивне обладнання, науково-методичне і матеріально-технічне забезпечення тощо). В умовах війни досягти вказаного доволі складно, враховуючи масову евакуацію людей та нещадні, систематичні ракетні атаки навчальних закладів з боку Росії;

2) здобуття вищої освіти людьми з особливими потребами, яка, у свою чергу, передбачає не лише технічну можливість доступу до навчальних приміщень, а також включає можливість отримання освітніх послуг за зручною для кожної особи індивідуальною системою, залежно від обраного режиму у тому чи іншому вищому навчальному закладі. На жаль, сьогодні право інклюзивної вищої освіти широко у наукових колах не обговорюється, а війна виступає ще й додатковим негативним аспектом у вирішенні вказаної проблеми.

Інтелектуальна доступність вищої освіти означає можливості й здібності до засвоєння певної сукупності знань, умінь і навичок відповідно до

освітніх програм і стандартів вищої освіти основною масою населення. Інакше кажучи вища освіта не має бути виключно елітарною (доступною для певної категорії людей – еліти (в політичному, економічному, соціальному чи територіальному сенсі)). Для того, щоб цьому запобігти, насамперед, більшість випускників загальноосвітніх закладів мають мати такий рівень знань, щоб потенційно могли стати абітурієнтами вищих навчальних закладів. Адже, наприклад, відомо, що рівень знань дітей сільської місцевості відрізняється від рівня знань міських дітей, що прямо впливає на їх шанси вступити до вищих навчальних закладів [86, с. 35].

До інтелектуальної доступності також відноситься й інформаційна освіченість. Так, на думку О.П. Кивлюка, «конкурентоспроможність кожної людини в соціально адаптативному вимірі залежить від рівня її інформаційно-комунікаційної освіченості. Особливу роль інформаційна культура відіграє у сфері особистісної професійної самореалізації. Навички самовдосконалення, як відомо, набуваються протягом освітньої та самоосвітньої діяльності, розвиненість системи якої залежить від державних, корпоративних і громадських зусиль, що спрямовані на розвиток загальної інформаційної культури. Інформаційна освіта перетворюється на один із ключових засобів адаптації людини до сучасних цивілізаційних вимог. Причому постійне самовдосконалення у сфері застосування інформаційно-комунікаційних технологій стає головною умовою професійної і особистісної соціалізації» [24, с. 197].

Територіальну доступність вищої освіти, аналогічно як і фінансову доступність, можна розглядати у двох аспектах:

- 1) наближення місця навчання здобувачів вищої освіти до їх місця проживання/перебування. Така доступність має забезпечуватись за рахунок достатньої і розгалуженої мережі вищих навчальних закладів, у яких можуть здобувати освіту різні категорії населення відповідно до власних освітніх потреб, здібностей, фінансових можливостей тощо;

2) задоволення потреб регіонального ринку праці у відповідних фахівцях. Тобто отримання тої чи іншої спеціальності у вищому навчальному закладі є затребуваною на відповідній території – отримуючи вищу освіту випускники можуть влаштуватися на роботу не виїжджаючи в іншу місцевість.

Економічна доступність вищої освіти передбачає, що розмір фінансових витрат особи на здобуття вищої освіти не є суттєво обтяжливим для неї та, водночас, не ставить під загрозу задоволення інших першочергових потреб (потреби у їжі, лікуванні, одязі тощо) [89, с. 96]. Економічна доступність включає прямі витрати – оплата навчання, й альтернативні – утримання особи під час навчання, забезпечення житлом і засобами навчання.

На рівень економічної доступності вищої освіти впливає багато факторів, таких як: економічний стан розвитку країни (ВВП на душу населення); наявність певних податкових пільг, грантів і субсидій на навчання; існування державних гарантій стосовно обов'язковості і безоплатності здобуття вищої освіти тощо [34, с. 118].

Окремо хотілося б зазначити, що враховуючи євроінтеграційну спрямованість України, пандемію коронавірусу з 2019 р, повномасштабну війну в Україні, державна політика у сфері вищої освіти постала перед новими викликами. Відповідно є необхідність у вироблені та законодавчому закріпленні принципів державної політики щодо становлення і розвитку вищої освіти в Україні, опертя на які сприятиме забезпеченню справедливої конкуренції між закладами вищої освіти, потребами ринку праці та можливостями самих абітурієнтів/здобувачів як запоруки надання/здобуття високої якості вітчизняної вищої освіти [90, с. 79]. Такими принципами є:

Рис. 1.7. Принципи державної політики щодо становлення та розвитку вищої освіти в Україні

Враховуючи вищевикладене можна узагальнити, що основними завданнями державної політики у сфері вищої освіти є: розвиток сучасних механізмів, інструментів і технологій, а також створення і поширення інноваційних технологій у вищій освіті; популяризація серед молоді науково-освітньої і науково-дослідної діяльності; створення необхідних умов (економічних, інфраструктурних, матеріально-технічних та інших умов) для підготовки науково-педагогічних кадрів і навчання здобувачів вищої освіти; формування ефективної системи оцінки якості вищої освіти і освітніх результатів з урахуванням міжнародних вимог і європейських стандартів. Такі завдання можна умовно поділити на стратегічні й оперативні і відповідним чином їх вирішувати.

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на законодавчо визначених принципах, які виходячи із потреб і вимог сучасності

трансформувалися. До таких принципів відноситься: доступність, незалежність, міжнародна інтеграція, відкритість, державно-приватне партнерство тощо. Дотримання цих принципів орієнтує вітчизняну систему вищої освіти таким чином, щоб забезпечити підтримку перетворень, котрі здійснюються в нашій країні з метою її подальшого сталого розвитку.

Висновки до Розділу 1

Державна політика у сфері вищої освіти, яка є складовою частиною загальнодержавної політики, являє собою цілеспрямовану комплексну систему заходів публічно-владних інституцій та представників громадськості, спрямованої на управління сферою вищої освіти, створення якісної і конкурентоздатної на міжнародному рівні вищої освіти, розв'язання відповідних проблем та задоволення суспільних потреб, шляхом прийняття правових актів, розробки і нормативного закріплення державних цільових програм і стратегій, налагодження міжнародного співробітництва тощо. На виконання поставлених цілей завдання такої політики полягають у: розвитку сучасних механізмів, інструментів і технологій, створенні і поширенні інноваційних технологій у вищій освіті; популяризація науково-освітньої і науково-дослідної діяльності; створенні необхідних умов для підготовки науково-педагогічних кадрів і навчання здобувачів вищої освіти; формуванні ефективної системи оцінки якості вищої освіти з урахуванням міжнародних вимог і європейських стандартів.

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на законодавчо визначених принципах, до яких можна віднести: доступність, незалежність, міжнародна інтеграція, відкритість, державно-приватне партнерство тощо. Дотримання цих принципів орієнтує вітчизняну систему вищої освіти таким

чином, щоб забезпечити підтримку перетворень, котрі здійснюються в нашій країні з метою її подальшого сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Нормативно-правова основа державної політики у сфері вищої освіти

На сьогодні в Україні сформована нормативно-правова база, що забезпечує належне правове регулювання державної політики у сфері вищої освіти. Це законодавчі та підзаконні акти, прийняті відповідними органами

публічної влади, котрі утворюють певну ієрархічно-впорядковану систему. Основним законом, в якому закладені підвалини інституту вищої освіти є Конституція України, в ст. 53 якої закріплено, що «кожен має право на освіту. При цьому громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі» [27]. У ряді інших статей Конституції України (ст. 92, 116 та ін.) закріплено обов'язкове визначення засад регулювання освіти на рівні законодавства, забезпечення політики у сфері освіти Кабінетом Міністрів України тощо.

До інших законодавчих актів України у сфері вищої освіти можна віднести:

- Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII, який «регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти» [68]. У ст. 10 цього Закону закріплено, що одним із невід'ємних складників системи освіти є вища освіта. А в ст. 17 деталізовано, що є метою вищої освіти, яка здобувається на основі повної загальної середньої освіти, є «здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань» [68];

- Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII, який скасував попередній закон, що діяв з 2002 р., «встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [49].

В основу цього законодавчого акту покладено законопроект «Про вищу освіту» № 1187-2, протягом розробки якого було подано понад 4 тисяч пропозицій від більш ніж 100 організацій і установ, великої кількості фахівців у сфері освіти і науки, державного управління та бізнесу та самих студентів [7].

Із прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» було запроваджено низьку новацій, які стосувалися економічних, організаційно-управлінських, науково-освітніх та інших питань (див. Додаток Б). Безпосередньо цей Закон визначає концептуальні засади модернізації вищої освіти, що відповідають цілям і завданням освітніх Програм ЄС Темпус та Еразмус+: інтеграція вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти шляхом реалізації положень та принципів Болонського процесу [38]. У результаті, майже 1/7 всього тексту даного Закону зайняли зміни до чинного законодавства [49].

До новацій діючого Закону України «Про вищу освіту» також можна віднести:

1) умови вступу до вищих навчальних закладів. Так, абітурієнти (майбутні студенти) мають можливість вступити до будь-якого закладу вищої освіти за результатами власного зовнішнього незалежного оцінювання. На сьогодні, в умовах війни, це результати національного мультипредметного тесту – комп'ютерного онлайн-тесту, що складається із трьох блоків: українська мова, математика та історія України;

2) конкурентна система державного замовлення. Тобто діє механізм електронного вступу до вищих навчальних закладів, що передбачає автоматичне розміщення кількості місць навчання за державним замовленням;

3) нарахування і виплата стипендій на рівні прожиткового мінімуму студентам, які мають успіхи у навчанні. Так, наприклад, у 2022-2023 н.р. для студентів закладів вищої освіти, наукових установ, які здобувають освітній або освітньо-професійний ступінь «молодший бакалавр», освітні ступені «бакалавр» або «магістр», крім тих, що навчаються за спеціальностями

(спеціалізаціями), для яких встановлюються академічні стипендії в підвищеному розмірі, становить 2000 гривень на місяць [80];

4) гарантоване цільове фінансування наукових розробок в університетах, які отримують статус національного або дослідницького;

5) викладання виключно державною мовою. Водночас для підвищення міжнародної академічної мобільності вищі навчальні заклади мають право викладати певну частину дисциплін англійською чи іншими іноземними мовами, забезпечивши при цьому знання здобувачами відповідної дисципліни й українською мовою [38].

Також до законодавчих актів України у сфері вищої освіти можна віднести Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII, який був прийнятий на заміну попередньому Закону, що діяв з 1991 р. Даний Закон «визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади» [67]. Безпосередньо у законодавчому акті міститься значна кількість термінів зі сфери наукової і науково-технічної діяльності, передбачено утворення двох нових органів влади: Національної ради України з питань розвитку науки і технологій та Національного фонду досліджень України. Водночас цим Законом збережено систему Національної академії наук та національних галузевих академій наук, разом із тим, суттєво демократизовано процедуру обрання їх очільників (наприклад, уперше надано право голосу представникам колективів наукових установ) [67].

Серед підзаконних нормативних актів, що становлять основу державної політики у сфері вищої освіти, за суб'єктом прийняття, можна виокремити:

- Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України» від 17 лютого 2004 р. № 199/2004, що був

виданий «З метою дальшого розвитку національної вищої школи, адаптації її до ринкових умов та інтеграції в європейський освітній простір» [63];

- Указ Президента України «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» від 3 червня 2020 р. № 210/2020, що був виданий «з метою вдосконалення якості та змісту вищої освіти в Україні як фундаментальної основи для розвитку держави, підготовки конкурентоспроможного людського капіталу». Основні положення цього Указу стосувалися: утворення Ради з питань розвитку вищої освіти в Україні як консультативно-дорадчий орган при Президентові України; забезпечення розроблення і затвердження стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 рр., враховуючі глобальні тенденції світової економіки [48];

- Указ Президента України «Про деякі питання підтримки розвитку освіти, науки та спорту» від 2 червня 2021 р. № 223/2021, що передбачає утворення Ради Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту як консультативно-дорадчий органу при Президентові України. Діяльність цього органу влади спрямована на розширення міжнародної співпраці, шляхом навчання та стажування молоді у провідних іноземних закладах вищої освіти та наукових установах, у тому числі забезпечення їх участі у різних міжнародних науково-практичних семінарах і конференціях [53];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266, якою встановлено 29 галузей знань, кожна з яких має одну або декілька спеціальностей під відповідним кодом [57];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» від 30 грудня 2015 р. № 1187, відповідно до якої, окрім затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності вищими навчальними закладами, встановлено, що «підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня

молодшого спеціаліста за програмами вищої освіти здійснюється відповідно до вимог щодо підготовки здобувачів ступеня молодшого бакалавра, а фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста – вимог щодо підготовки здобувачів ступеня магістра» [55];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання стипендіального забезпечення» від 28 грудня 2016 р. № 1050, яка визначає загальні питання призначення і виплати стипендій, порядок нарахування і сплати, а також визначення розміру академічних і соціальних стипендій у вищих навчальних закладах та наукових установах [18];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» від 29 серпня 2018 р. № 673. Затверджений Порядок визначає «процедуру пільгового кредитування для здобуття вищої освіти особами, які зараховані на навчання за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб до закладів вищої освіти та отримали пільговий кредит для здобуття освіти на підставі відповідної угоди (далі – одержувач кредиту)». Кошти для такого кредитування передбачаються у державному та місцевому бюджетах та надаються одержувачу кредиту на підставі угоди, форма якої затверджується Міністерством освіти і науки України [60];

- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» від 23 лютого 2022 р. № 286-р. Схвалена Стратегія, яка, насамперед, орієнтована на входження України до Євросоюзу як повноправного члена, «визначає напрями розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни та визначає її основні характеристики, що повинні бути сформовані до 2032 р.» та містить п'ять стратегічних цілей (див. Додаток В) [73]. Цілі даної Стратегії є детальною дорожньою картою для подальшої трансформації вітчизняної системи вищої освіти. Однак, враховуючи повномасштабну війну в Україні, завдання та операційний план з її реалізації виконуються не у повному об'ємі та потребують суттєвого

коригування, виконання яких дозволить зменшити деструктивні наслідки, спричинені російською військовою агресією.

У документі міститься комплексний SWOT-аналіз національної системи вищої освіти, на основі якого розроблено сценарії розвитку вищої освіти в Україні (песимістичний, реалістичний і оптимістичний). При цьому не зважаючи потенційно-можливі прогнози, очікуваним результатом від реалізації вказаної Стратегії є створення в Україні сучасної ефективної системи вищої освіти, яка задовольнить потреби суспільства й економіки країни, матиме гідну репутацію та буде конкурентоспроможною на світовому ринку освітніх послуг [40].

Окремо варто виділити акти управління Міністерства освіти і науки України, котрі прямо складають правову основу державної політики у сфері вищої освіти у вузьких її напрямках. Це, наприклад, такі акти як:

- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам» від 14 січня 2016 р. № 13. Затверджений Порядок «визначає механізм присвоєння науковим і науково-педагогічним працівникам вчених звань вченими радами закладів вищої освіти або вченими радами наукових установ, основні критерії оцінки їх науково-педагогічної або наукової діяльності, а також порядок позбавлення вчених звань». Безпосередньо у документі вказані основні критерії оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань, наявність яких є підставою для присвоєння вчених звань. Описано порядок розгляду атестаційних матеріалів й оформлення атестаційної справи, на основі якої приймається рішення про присвоєння вчених звань та видачі відповідного атестату, наведено зразки необхідних документів. Також у зазначеному Порядку окреслено умови й підстави позбавлення вчених звань [61];

- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» від 1 червня 2016 р. № 600. У затверджених Методичних

рекомендаціях визначено основні терміни, що стосуються стандартів вищої освіти, описана структура стандарту вищої освіти, перераховані рекомендації щодо розроблення змісту такого та надано відповідні додатки [62];

- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також надання їм академічної відпустки» від 18 січня 2018 р. № 54. У затвердженому Положенні вказані підстави для відрахування здобувача вищої освіти, визначено підстави й умови поновлення до складу здобувачів вищої освіти, а також можливості їх переведення. Також у вказаному документі мова йде про переривання навчання осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання здобувачам вищої освіти академічних відпусток. Більш того, на нормативному рівні закріплена можливість проходження повторного навчання у закладах вищої освіти [59];

- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Методичних рекомендацій для оформлення статутів закладів вищої освіти, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України» від 25 жовтня 2018 р. № 1150. У затверджених Методичних рекомендаціях міститься загальні положення, що стосуються статутів закладів вищої освіти та детально описано, що мають містити у собі такі статuti (їх зміст) [56];

- Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм» від 5 червня 2018 р. № 1/9-377, в якому узагальнено, що заклади вищої освіти в межах ліцензованих спеціальностей на відповідних рівнях вищої освіти можуть розробляти та реалізовувати одну або декілька освітніх програм, точну кількість яких визначають самі заклади вищої освіти [91] та ін.

Наведений перелік нормативно-правових актів, що становлять основу державної політики у сфері вищої освіти не є вичерпним, більш того прийнято багато нормативних актів місцевими органами влади, що

врегулюють окремі вузькі питання функціонування вітчизняної системи вищої освіти на регіональному рівні та безпосередньо на рівні громад.

На кінець хотілося б зазначити, що формування нормативно-правової бази державної політики у сфері вищої освіти є складним процесом, розрахованим на тривалий термін і постійне оновлення, здійснення якого є неможливим без чіткої і скоординованої взаємодії голови держави, парламенту та уряду України, міністерств та іншими центральними органами виконавчої влади, а також органами місцевого самоврядування.

Отже, враховуючи вищевикладене можна узагальнити, що державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту» та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, що регулюють питання: розробки і реалізації загальнодержавних програм щодо функціонування й удосконалення вітчизняної системи вищої освіти; створення якісної і комплексної системи надання освітніх послуг; доступності вищої освіти; забезпечення сфери вищої освіти висококваліфікованими працівниками, ефективного управління сферою вищої освіти тощо. Водночас, нормативна база у сфері вищої освіти характеризується: розрізненістю, суперечністю (наявність значної кількості колізійних правових норм), дублюванням, нечіткістю нормативних положень, що допускає можливість їх подвійного і неоднорідного тлумачення.

2.2. Інституційне забезпечення державної політики у сфері вищої освіти

Державну політику у сфері вищої освіти визначає Верховна Рада України – єдиний загальнонаціональний постійно діючий, однопалатний, колегіальним, виборний орган законодавчої влади, шляхом закріплення конституційних і законодавчих засад функціонування вітчизняної системи вищої освіти, визначення принципів, напрямів і пріоритетів отримання вищої освіти, затвердження переліку комплексних і цільових загальнодержавних

програм у сфері вищої освіти, встановлення обсягів асигнувань з державного бюджету на утримання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти тощо.

Парламент України, на відміну від органів виконавчої влади, безпосередньо не здійснює управління сферою вищої освіти, а лише впливає на неї через: формування засад державної політики у сфері вищої освіти; прийняття законів з питань функціонування цієї сфери; затвердження відповідних загальнодержавних програм; розгляд концепцій реформування вітчизняної системи вищої освіти; проведення щорічних парламентських слухань щодо стану і перспектив розвитку вищої освіти в Україні.

Для вирішення питань розробки і формування державної політики у сфері вищої освіти при українському парламенті можуть створюватися певні дорадчі й експертні органи з провідних фахівців та представників громадськості. Порядок створення та діяльності цих органів визначається виключно Верховною Радою України. Це, наприклад, такі органи як профільний Комітет з питань освіти, науки та інновацій, до предметів відання якого відноситься: «освіта; наука, науково-технічна діяльність та наукові парки; правовий статус та соціальний захист наукових, педагогічних і науково-педагогічних працівників; інноваційна діяльність, розвиток високих технологій (крім питань, які віднесені до предметів відання інших комітетів); засади здійснення наукових і науково-технічних експертиз» [70].

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про вищу освіту» управління у досліджуваній сфері здійснюється:

Рис. 2.1. Система управління державною політикою у сфері вищої освіти

Кабінет Міністрів України, як вищий орган у системі органів виконавчої влади, разом з іншими центральними органами виконавчої влади реалізують державну політику у сфері вищої освіти. Безпосередньо уряд видає відповідні постанови і розпорядження, що стосуються питань вищої освіти, спрямовує і координує діяльність центральних і місцевих органів державної влади стосовно формування й реалізації державної політики у вказаній сфері; щорічно звітує про реалізацію державної політики перед парламентом України [64]. Окрім того, уряд організовує розробку і здійснює забезпечення виконання різних загальнодержавних програм у сфері вищої освіти, забезпечує розроблення і здійснення заходів для створення матеріально-технічної бази й інших умов, необхідних для розвитку вітчизняної вищої освіти, забезпечує здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері вищої освіти та ін. [49].

Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері вищої освіти є Міністерство освіти і науки України, що «забезпечує

формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності» [58]. Відповідно ключовими завданнями даного міністерства є:

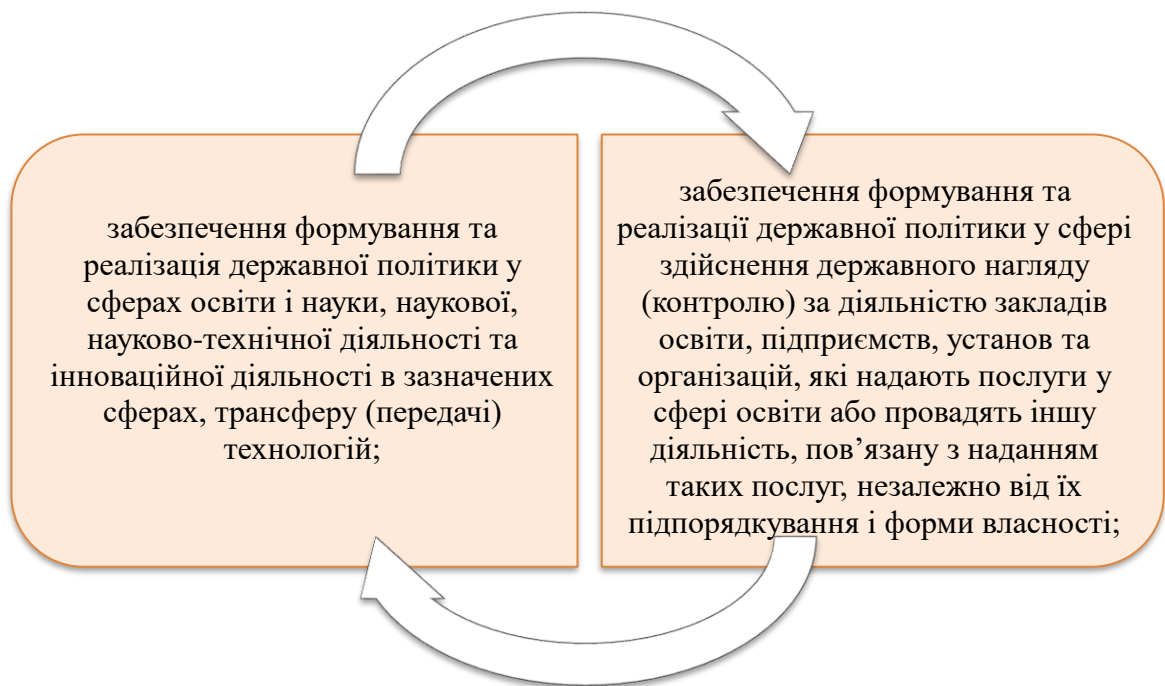

Рис. 2.2. Завдання Міністерства освіти і науки України [58]

До основних управлінських функцій цього міністерство у сфері вищої освіти належить:

- 1) розробка проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до сфери вищої освіти;
- 2) визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти, у тому числі післядипломної освіти;
- 3) розробка стратегій і програм розвитку вищої освіти та їх подання на розгляд уряду;

- 4) здійснення координації діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері вищої освіти;
- 5) проведення аналітично-прогностичної діяльності у сфері вищої освіти, визначення тенденції її розвитку, впливу демографічної, етнічної, соціально-економічної ситуації, виробничої і невиробничої інфраструктури; формування стратегічних напрямів розвитку вищої освіти з урахуванням науково-технічного прогресу та інших факторів; узагальнення іноземного й вітчизняного досвіду розвитку вищої освіти;
- 6) створення умов для здобуття вищої освіти, у тому числі післядипломної освіти, наукових ступенів і вчених звань;
- 7) здійснення ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти, зокрема: здійснення державного нагляду за додержанням ліцензійних вимог, шляхом проведення планових і позапланових перевірок; ведення Реєстру суб'єктів освітньої діяльності; утворення експертних комісій для проведення виїзних ліцензійних експертиз тощо;
- 8) схвалення порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії і доктора наук, а також порядку присудження відповідних наукових ступенів спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ) та подання їх на розгляд уряду;
- 9) встановлення порядку присвоєння/позбавлення вченими радами закладів вищої освіти та науково-технічними радами наукових установ вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам;
- 10) затвердження положення про акредитацію освітніх програм вищої освіти та порядку проведення інституційної акредитації;
- 11) формування переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти та їх подання на розгляд уряду;
- 12) систематичне відстеження й аналіз потреб вітчизняного ринку праці, внесення пропозиції стосовно обсягів і напрямів державної підтримки

підготовки фахівців з вищою освітою (наприклад, формування пропозицій про обсяг освітніх субвенцій, державного фінансування вищої освіти);

13) затвердження статутів закладів вищої освіти, що перебувають у сфері його управління;

14) затвердження порядку визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти та проведення процедури їх визнання та ін. [58].

Дане Міністерство видає накази, організовує та контролює їх виконання. Такі накази є регуляторними актами, обов'язковими для виконання органами публічної влади різного рівня, підприємствами, установами й організаціями незалежно від форми їх власності та безпосередньо самими громадянами [58].

Міністерство освіти і науки України очолює міністр, який призначається відповідно до Конституції України і несе персональну відповідальність за виконання покладених на це міністерство завдань і здійснення ним своїх функцій, також встановлює ступінь юридичної відповідальності власних заступників та керівників підрозділів міністерства. До складу цього Міністерства входять такі структурні підрозділи, предметом відання яких є сфера вищої освіти:

- Директорат фахової передвищої, вищої освіти – утворюється для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням формування державної політики у сфері фахової передвищої, вищої освіти і освіти дорослих, у тому числі післядипломної, включаючи освітню діяльність за всіма рівнями та ступенями фахової передвищої, вищої освіти і освіти дорослих, у тому числі післядипломної. До складу цього Директорату входять експертні групи та головне управління вищої освіти і освіти дорослих;

- Департамент атестації кадрів вищої кваліфікації, сферою діяльності якого є: ліцензування освітньої діяльності у сферах вищої, післядипломної, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти та здійснення нагляду за додержанням ними ліцензійних вимог;

відзначення здобувачів вищої освіти тощо [82].

Окрім того, у складі Міністерства освіти і науки України для погодженого вирішення питань, що належать до його компетенції, обговорення найважливіших напрямів його діяльності можуть утворюватися відповідні колегії [58]. Також з метою проведення науково-методичної роботи стосовно розвитку вищої освіти, визначення її пріоритетних напрямів, організації нових фундаментальних досліджень, експертизи наукових програм, співробітництва з Академією наук України чи науковими установами інших країн тощо можуть створюватися дорадчі органи. На сьогодні такими органами є, наприклад, Громадська рада Міністерстві освіти і науки України, Рада молодих вчених, Колегія Міністерства.

У процесі здійснення своєї діяльності дане Міністерство взаємодіє з іншими органами публічної влади, допоміжними органами і службами, тимчасовими консультативними, дорадчими органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян (громадські організації, спілки, асоціації тощо), з підприємствами, установами й організаціями, а також відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій.

У квітні 2015 р. було утворено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, який є постійно діючим колегіальним органом влади з питань реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти. Це Агентство складається із 23 осіб, які призначаються урядом на підставі рішення відповідної Конкурсної комісії за результатами конкурсного відбору, що проводиться із дотриманням принципів гендерного балансу і галузевого представництва [74].

Агентство є асоційованим членом Європейської мережі із забезпечення якості вищої освіти та повноправним членом чотирьох міжнародних організацій у сфері забезпечення якості та академічної доброчесності, а саме: Міжнародної мережі агентств із забезпечення якості вищої освіти, Центральноєвропейської мережі агентств з якості, Міжнародного центру з академічної доброчесності, Глобальної мережі академічної доброчесності та

Європейської мережі академічної доброчесності. Відповідно Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти діє в межах реалізації стандартів і рекомендацій ESG-2015, які, у свою чергу, стали частиною Угоди про асоціацію України з ЄС [36].

До основних функціонально-управлінських обов'язків Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти належить:

- 1) формування вимог до системи забезпечення якості вищої освіти, розробка положень про акредитацію освітніх програм і подання їх профільному Міністерству для затвердження;
- 2) аналіз якості освітньої діяльності закладів вищої освіти;
- 3) здійснення ліцензійної експертизи та формування експертного висновку щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти;
- 4) погодження стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти за кожною спеціальністю;
- 5) формування єдиної бази даних запроваджених закладами вищої освіти спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти;
- 6) прийняття рішення про акредитацію чи відмову у ній відповідної освітньої програми;
- 7) формування критерій оцінки якості освітньої діяльності та наукових здобутків закладів вищої освіти, за якими можуть складатися рейтинги таких закладів;
- 8) подання пропозицій щодо надання закладу вищої освіти статусу національного чи дослідницького;
- 9) розробка вимог, що висуваються до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені;

10) підготовка та оприлюднення щорічної доповіді про якість вищої освіти в Україні, а також звіту про власну діяльність, формування пропозицій щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти тощо [74].

Засідання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, які проводяться у разі потреби, але не рідше одного разу на місяць, є правоможним, якщо у них беруть участь не менше двох третин його членів. При цьому на засіданнях, крім самих членів Агентства, можуть бути присутні представники профільного Міністерства, закладів вищої освіти, громадських об'єднань та засобів масової інформації.

У складі даного Агентства, управління яким здійснює Голова та відповідні його заступники, утворюються Комітет з питань етики, Апеляційний комітет, а також інші комітети, що формуються з числа його членів (див. Рис. 2.3) [74].

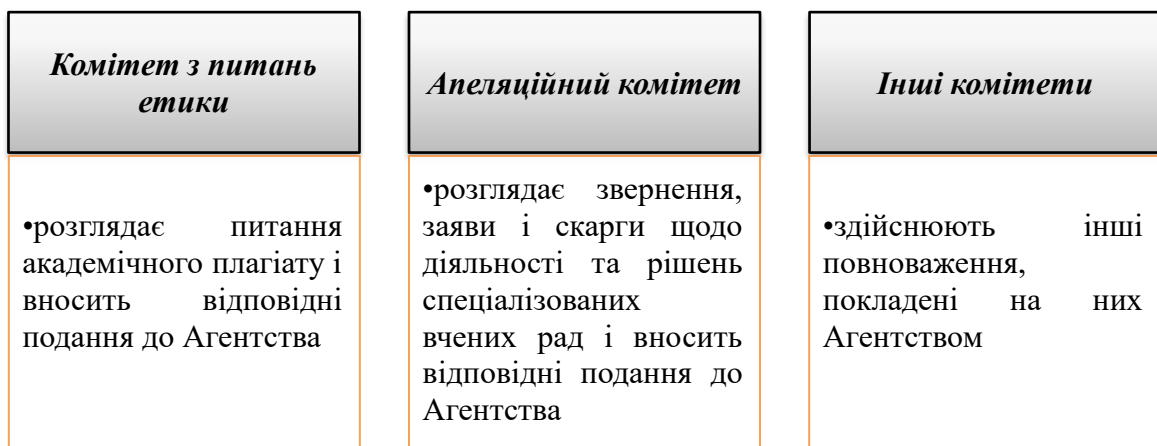

Рис. 2.3. Структура Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти у процесі здійснення своєї діяльності взаємодіє з урядом, Міністерством освіти і науки України, іншими органами публічної влади, Національною академією наук та національними галузевими академіями наук, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами й організаціями, а також із науковими установами і закладами вищої освіти іноземних країн та міжнародними організаціями у сфері вищої освіти [74].

Також участь у реалізації державної політики у сфері вищої освіти беруть місцеві державні адміністрації, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування.

Місцевими державним адміністраціями є місцеві органи державної виконавчої влади, які у межах своїх компетенцій здійснюють виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці країни, а також реалізують повноваження, делеговані їм відповідною місцевою радою.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV, місцеві державні адміністрації в галузі охорони здоров'я:

- 1) реалізують відповідну державну політику та загальнодержавні програми;
- 2) впроваджують заходи щодо збереження мережі закладів освіти та розробляють прогнози їх розвитку, враховуючи такі прогнози при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку;
- 3) здійснюють функції засновника щодо закладів освіти, що належать до сфери їх управління, а також здійснюють їх матеріально-фінансове забезпечення [66].

Окрім того, для реалізації державної політики у сфері вищої освіти місцеві державні адміністрації організовують відповідні структурні підрозділи управління (департаменти), характерними рисами яких є: самостійність у здійсненні публічного управління підлеглими об'єктами; чітко окреслена ієрархічна структура влади й управління, розподіл праці фахівців на робочих місцях; затвердження необхідних правил і процедур, які визначають права, обов'язки і функції працівників, а також правила й процедури, що стосуються самої роботи; відбір, прийняття на роботу і подальше просування по службі осіб залежно від кваліфікаційних й особистих даних працівників [39, с. 90].

Органами місцевого самоврядування є органи, котрі утворюється відповідними територіальними громадами у встановленому законом порядку для виконання завдань і функцій місцевого рівня і значення, наділені владними повноваженнями, які реалізуються у визначених чинним законодавством правових й організаційних формах.

Згідно зі ст. 32 Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР, до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері вищої освіти належать:

- власні (самоврядні) повноваження щодо:

1) управління закладами вищої освіти, які належать територіальним громадам або передані їм та організація їх матеріально-технічного і фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття вищої освіти у державних і комунальних закладах освіти, створення необхідних умов для виховання молоді та розвитку їх здібностей;

- делеговані повноваження щодо:

1) забезпечення у межах наданих повноважень доступності і безоплатності здобуття вищої освіти на відповідних територіях, а також забезпечення можливості отримання такої освіти державною мовою;

2) забезпечення розвитку вищої освіти, розвитку й удосконалення мережі вищих навчальних закладів усіх форм власності, визначення потреб та формування замовлень на професійні кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку відповідних спеціалістів, а також організації роботи щодо підвищення кваліфікації кадрів [65].

Окрім того, відповідно до ст. 14 Закону України «Про вищу освіту» органи місцевого самоврядування та органи влади Автономної Республіки Крим, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти: «забезпечують виконання державних програм у сфері вищої освіти; сприяють працевлаштуванню і соціальному захисту випускників закладів вищої освіти; залучають підприємства, установи, організації (за згодою) до розв'язання

проблем розвитку системи вищої освіти» [49].

На кінець хотілося б зазначити про місце у вітчизняній системі інституційного забезпечення державної політики у сфері вищої освіти засновників закладів вищої освіти, які безпосередньо на локальному рівні реалізують вказану політику. Такі суб'єкти управлінської діяльності або уповноважені ними органи безпосередньо:

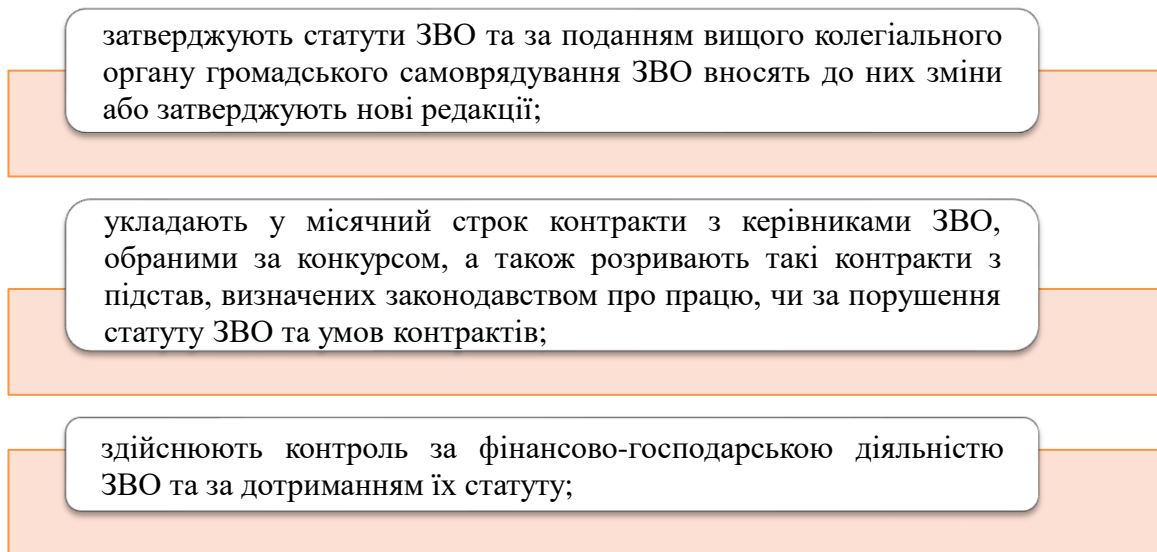

Рис. 2.4. Повноваження засновників закладів вищої освіти [49]

Отже, на сьогоднішній день в Україні склалася дієва система інституційного забезпечення державної політики у сфері вищої освіти, яка включає в себе вищі органи державної влади (парламент та уряд), профільний центральний орган виконавчої влади (Міністерство освіти і науки України) та інші органи публічної влади центрального (наприклад, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти) та місцевого (місцеві державні адміністрації, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування) рівнів, а також представники громадськості (засновники закладів вищої освіти, органи громадського самоврядування тощо). Повноваження зазначених суб'єктів управління у сфері вищої освіти визначаються і здійснюються відповідно до діючих нормативних актів.

2.3. Цифровізації вищої освіти як один із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти

В умовах сталого розвитку однією із пріоритетних сфер публічного управління є формування якісної системи надання освітніх послуг. Саме освіта є основою інтелектуального і матеріального благополуччя нашої держави. Це, зокрема стосується і вищої освіти, яка спрямована на забезпечення фундаментальної наукової і прикладної підготовки висококваліфікованих фахівців.

Сьогодні глобальні процеси економічної, політичної та культурної інтеграції України у міжнародний простір змінюють роль і місце вищої освіти в суспільстві. Окрім того, зростає вплив ринкових відносин, що проявляється у посиленні конкуренції за людські, фінансові, інфраструктурні та інші ресурси як на національному, так і міжнародному рівнях. У свою чергу, маркетингізація вимагає від вищої освіти надавати якісні освітні послуги та готувати фахівців відповідно до потреб роботодавців [35, с. 21].

Значний вплив на нормальне функціонування вітчизняної системи вищої освіти справила пандемія COVID-19, яка призвела до прискорення трансформаційних процесів в освітньому просторі, зумовила появу нових викликів для студентів і науково-педагогічних працівників, закладів вищої освіти й органів публічного управління освітою на загальнодержавному та локальному рівнях. Існування й поширення коронавірусу як в Україні, так і поза її межами продемонструвало, що освітня спільнота недостатньою мірою готова до сучасних викликів дистанційної освіти [19, с. 216-217]. У результаті затяжний карантин суттєво вплинув на вищу освіту, змусивши заклади вищої освіти адаптуватися до кардинально нового формату освітніх послуг. Проте, як показала практика, не всі навчальні заклади були технічно

підготовлені до такої ситуації, більшість освітніх установ стикнулися із організаційними та психологічними проблемами.

Та протягом вже першого півроку життя країни в умовах тотального карантину вітчизняним закладам вищої освіти вдалося поступово забезпечити максимально доступну онлайн-освіту завдяки внутрішнім ресурсам (наприклад, Moodle) та зовнішнім освітнім програмам, веб-серверам, інтернет-платформам, месенджерів, соціальних мереж тощо (наприклад, Zoom, Google Meet, Google Class, Telegram тощо). Разом із тим, впровадження онлайн-навчання викликало нові проблеми у вищій освіті. Це такі проблеми як:

- підвищення цифрової грамотності як самих викладачів (у першу чергу, літніх викладачів), так і студентів;
- пошук додаткових фінансових ресурсів для забезпечення науково-педагогічного складу закладів вищої освіти достатньою для роботи кількістю комп'ютерної та іншої цифрової техніки;
- заміна традиційного «аудиторного» освітнього простору на віртуально-мережевий;
- налагодження ефективної комунікації усіх учасників освітнього процесу в мережевому середовищі;
- пошук та збільшення кількості у штаті освітніх закладів та органів публічного управління у сфері освіти кваліфікованих ІТ-фахівців;
- окреслення нових завдань і видів діяльності для науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти тощо [2, с. 2].

Враховуючи таку ситуацію, органи управління разом із представниками закладів вищої освіти активно почали розробляти та впроваджувати інноваційні рішення за досить короткий часовий проміжок. Загалом пандемія згенерувала значні структурні й організаційні зміни у закладах вищої освіти, спричинені змінами потреб студентів, розвитком і поширенням інноваційних технологій навчання, значним зменшенням кількості іноземних студентів, а також закриттям, об'єднанням і

реструктуризацією освітніх закладів через скорочення фінансування і кількості студентів, що, на жаль, продовжується і надалі [19, с. 217].

Після початку повномасштабної війни з боку Росії ситуація у вищій освіті України ще більше ускладнилася. Освітній процес було тимчасово призупинено, багато студентів та викладачів були вимушені виїхати за межі своїх громад та України, загалом, частина з них стали на захист нашої держави, агресор почав систематично знищувати освітні заклади (до речі, за час війни найбільше зруйновано таких закладів у Запорізькій та Донецькій областях, а пошкоджено – у Харківській області) та ін. Все це змусило керівництво країни та представників влади на місцях оперативно реагувати на ту ситуацію, яка склалася в країні та адаптувати освітній процес до нових, критично-стресових умов. Оскільки, наразі, традиційна вітчизняна модель вищої освіти не може конкурувати з сучасними викликами і потребами, що стоять перед нею: навчання упродовж життя, безперервність і доступність навчання, мобільність і розвиток інтернаціоналізації, гнучкість навчальних програм, впровадження ІТ-складника в освітні програми тощо.

Відповідно, враховуючи вищезазначене, питання комплексної цифровізації вищої освіти, як одного із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти, (починаючи, до речі, ще з 2019 р.) гостро постало перед керівництвом нашої країни.

Згідно з Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, схваленої Кабінетом Міністрів України у січні 2018 р., цифровізація – це процес, суть якого полягає у насиченні «фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [72]. Відповідно мета цифровізації, яка є не лише процесом, а своєрідним механізмом, переходом (перетворенням) – це досягнення цифрової трансформації існуючих та створення нових галузей економіки, а також суттєва модифікація сфер життєдіяльності, завдяки чому

розширюється доступ до охорони здоров'я, освіти, банківської справи, підприємницької діяльності, підвищується якість надання публічних послуг, розширюється способи співпраці і взаємодії людей як в середині країни, так і з а її межами тощо (див. Рис. 2.5).

Рис. 2.5. Багатоаспектність розуміння сутності поняття «цифровізація»

На сьогодні цифровізація та глобалізація визнаються ключовими трендами сучасної вітчизняної вищої освіти. Аналіз нормативних документів та угод, що підписані між Україною та Європейським Союзом, переконливо засвідчують, що основні цілі розвитку інформаційного суспільства в нашій країні поступово узгоджуються із векторами розвитку всієї міжнародної спільноти. З-поміж таких документів можна виокремити: ініціативу «Цифровий порядок денний для Європи» (Digital agenda for Europe); європейську стратегію економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, сталого і всеосяжного зростання» (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) [23, с. 189]. Положення цих документів лягли в основу проєкту «Цифровий порядок денний України 2020» (Digital Agenda for Ukraine 2020), що був презентований урядом ще у 2016 р. Ключовими цілями цього проєкту, який визначає основні пріоритетні позиції

розбудови інформаційного суспільства в нашій державі на засадах інтеграції у світові процеси «цифровізації» є:

Рис. 2.6. Основні цілі проєкту «Цифровий порядок денний України 2020»

Щодо цифровізації вищої освіти, завдяки якій відбувається згладжування часових і географічних кордонів, підвищується роль студентів у пошуку інформації та самостійному розв'язанні проблем, проявляється індивідуалізація роботи викладачів тощо, то вона складається із трьох взаємопов'язаних між собою компонентів (див. Рис. 2.7).

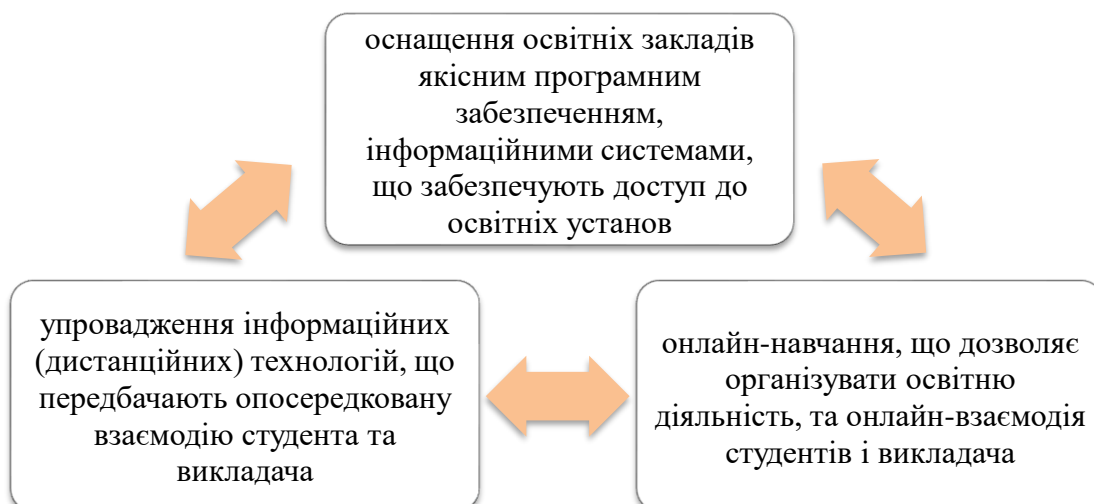

Рис. 2.7. Структурні компоненти цифровізації вищої освіти

Проте, поряд із перевагами цифровізації вищої освіти існують певні ризики таких трансформаційних перетворень в системі вищої освіти. З-поміж таких ризиків можна виокремити:

1) зменшення активності частини викладачів, які повністю або частково не освоїли комп'ютерні й інші цифрові технології. У результаті, маючи цінний педагогічний досвід, вони є технологічно некомпетентними фахівцями. До речі, в умовах «старіння» науково-педагогічного складу закладів вищої освіти ця проблема є досить поширеною;

2) зниження мотивації до навчання – певна частина здобувачів вищої освіти опиняючись в умовах освітнього онлайн-середовища «розслабляються» та проявляють безвідповідальне ставлення до навчального процесу і навчання загалом. Перебуваючи в аудиторному освітньому середовищі студенти тісно взаємодіють із викладачами, які, у свою чергу, коригують навчальний процес, зважаючи на індивідуальні особливості студентів та відповідним чином оцінюють їх досягнення. У рамках ж активного впровадження дистанційного навчання та цифрових технологій, з переходом до віртуальної взаємодії викладач-студент, виникає потреба у самомотивації, самооцінюванні навчальної діяльності студентом або забезпечення мультиваріативності навчальних курсів тощо, що не у всіх вдало виходить і таким чином, «відбиває» бажання вчитися [77, с. 23];

3) відсутність повноцінної комунікації, що не сприяє нормальному розвитку комунікативних здібностей. Адже молоді, яка відчуває дефіцит у спілкуванні, складно висловлювати свою думку та відстоювати свою позицію, взаємодіяти з іншими людьми, адекватно реагувати та вміло вирішувати різні конфліктні ситуації тощо;

4) завдання шкоди здоров'ю, при цьому це стосується як самих здобувачів вищої освіти, так і викладачів. Така шкода може проявлятися через:

- гіподинамію. Тривале сидіння перед екраном в одній позі призводить до «застою» у м'язах, проблем зі спиною та суглобами, порушення кровообігу і погіршення нервової прохідності тощо;
- порушення зору. Постійна напруга зору веде до стомлення очних м'язів, а також негативно впливає на внутрішньо-очні судини і сітківку ока;
- концентрацію уваги. При тривалому сидінні перед екраном втрачається концентрація уваги;
- вплив на центральну нервову систему. Тривале сидіння перед екраном може не тільки стати причиною підвищеної стомлюваності і навіть запаморочень, але й викликати інші вегето-судинні порушення – денну сонливість, полохливість, апатію, дратівливість, неуважність, запальність, слабкість тощо;
- психологічний аспект. Втрата здатності до живої комунікації – людям все складніше знаходити спільну мову з один з одним, стають нецікавими різні види активності (наприклад, заняття спортом, прогулянки).

Цифровізація вітчизняної вищої освіти, враховуючи іноземний досвід має включати:

- 1) оцифрування внутрішніх процесів/сервісів вищих навчальних закладів:
 - створення базових інформаційних сервісів, які використовуються у навчальному процесі (наприклад, мультимедійні екрани для занять, хмарні технології для зберігання та обміну даними тощо);
 - формування цифрової бібліотеки із доступом студентів та викладачів до наукової літератури з будь-яких пристроїв, незалежно від їх місця знаходження і часу доби;
 - електронізація процесів управління сферою вищої освіти відповідними органами публічної влади та закладами вищої освіти;
 - створення цифрових кампусів соціальна мережа з освітньою спрямованістю, яка потрібна для організації ефективного освітнього процесу (на прикладі досвіду США та інших європейських країн). До речі, в деяких

вітчизняних університетах України вже функціонують такі кампуси (див. Додаток Г);

- 2) формування системи цифрового маркетингу, яка б забезпечувала:
 - організацію взаємодії вищих начальних закладів із абітурієнтами та їх батьками, випускниками і роботодавцями;
 - постійний моніторинг репутації вищих начальних закладів та формування їх позитивного іміджу тощо;
- 3) створення системи цифрової взаємодії з абітурієнтами та здобувачами вищої освіти:
 - використання цифрових технологій для інформування вітчизняних й іноземних абітурієнтів з питань, що стосуються організації та функціонування освітнього процесу;
 - використання аналітики для узагальнення результатів навчання студентів та застосування до них рейтингової системи;
 - створення системи зворотного зв'язку зі студентами, вивчення їх думок і пропозицій щодо освітнього процесу, роботи викладачів, якості навчального плану, необхідності тих чи інших освітньо-професійних програм тощо;
- 4) запровадження заходів направлених на подолання «цифрової нерівності» серед абітурієнтів, здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників шляхом:
 - забезпечення доступу до мережі Інтернет та різних технічних засобів (комп'ютери, планшети тощо), особливо для малозабезпечених осіб;
 - формування відповідних цифрових навичок у вказаних категоріях осіб [30, с. 445-446].

Враховуючи зазначене, Міністерство освіти і науки України з метою якісної й оптимальної цифрової трансформації вищої освіти має здійснити наступні кроки. По-перше, затвердити Концепцію цифрової трансформації освіти і науки України на період до 2026 року, яка представляє комплексне системне стратегічне бачення цифрової трансформації цих сфер та відповідає

засадам реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку, що затверджено постановою уряду «Деякі питання цифрового розвитку» від 30 січня 2019 р. № 56 та розпорядженням «Деякі питання цифрової трансформації» від 17 лютого 2021 р. № 365-р. У проєкті цієї Концепції окреслено п'ять стратегічних цілей, для реалізації кожної з яких визначено конкретні шляхи та кроки (див. Рис. 2.8) [28].

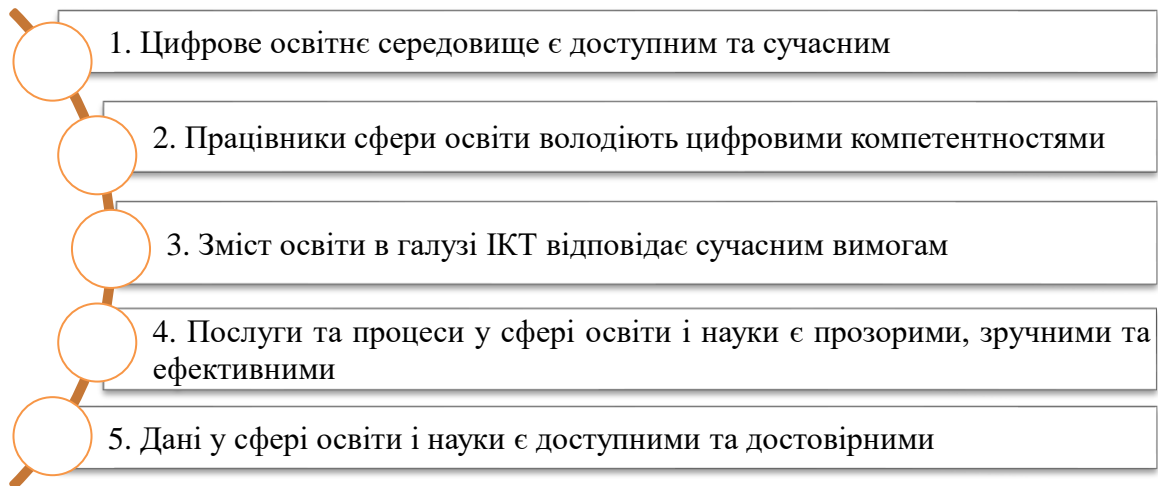

Рис. 2.8. Стратегічні цілі проєкту Концепції цифрової трансформації освіти і науки України на період до 2026 року

По-друге, забезпечити учасників освітнього процесу у достатній кількості і належної якості електронними освітніми ресурсами. По-третє, створити умови для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з питань інформаційно-цифрової компетентності. По-четверте, забезпечити функціонування програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ»); запустити інформаційну систему управління професійною (професійно-технічною) освітою (EMIS); модернізувати Єдину державну електронну базу з питань освіти (ЄДЕБО); створити онлайн-платформу для комунікації між учасниками інноваційного процесу («Наука та бізнес»); приєднатися до процесів створення та розбудови Європейської хмари відкритої науки (EOSC) [31, с. 80].

Відповідно, враховуючи вищевикладене основними стратегічними напрямами цифровізації вищої освіти, як одного із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти, в сучасних умовах мають стати:

- забезпечення закладів вищої освіти широкосмуговим доступом до Інтернету;
- вирішення проблем цифрової нерівності, особливо це стосується здобувачів вищої освіти, які мешкають у сільській місцевості та викладачів поважного віку;
- розробка програмно-технічного забезпечення і зміцнення матеріальної бази закладів вищої освіти для впровадження різних інновацій і сучасних технологій в освітній процес;
- якісне кадрове забезпечення дистанційного навчання, шляхом підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти щодо освоєння сучасних інформаційних та цифрових технологій;
- розробка і впровадження онлайн-платформ, онлайн-сервісів тощо, що мають не складний програмний інтерфейс та прості у використанні;
- створення електронних навчальних матеріалів, мультимедійно-наукових, інформаційних ресурсів, доступних кожному та ін. [83, с. 149].

Отже, процес цифровізації вищої освіти є набагато ширшим за обсягом і змістом за просто процес впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній простір закладів вищої освіти. Цифрова трансформація вищої освіти, як одного із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти, є великим викликом і, водночас, гарним шансом для вітчизняних закладів вищої освіти – посилити свою конкурентоспроможність на світовому ринку освітніх послуг, залучити додаткові ресурси, оновити ІТ-інфраструктуру, покращити якість і доступність освіти, шляхом її індивідуалізації та гнучкості освітнього процесу.

Висновки до Розділу 2

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту» та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, що регулюють питання: розробки і реалізації загальнодержавних програм щодо функціонування й удосконалення вітчизняної системи вищої освіти; створення якісної і комплексної системи надання освітніх послуг; доступності вищої освіти; забезпечення сфери вищої освіти висококваліфікованими працівниками, ефективного управління сферою вищої освіти тощо.

На сьогодні в Україні склалася дієва система інституційного забезпечення державної політики у сфері вищої освіти, яка включає в себе вищі органи державної влади, профільний центральний орган виконавчої влади та інші органи публічної влади центрального та місцевого рівнів, а також представників громадськості.

Процес цифровізації вищої освіти є набагато ширшим за обсягом і змістом за просто процес впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній простір закладів вищої освіти. Цифрова трансформація вищої освіти, як одного із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти, є великим викликом і, водночас, гарним шансом для вітчизняних закладів вищої освіти – посилити свою конкурентоспроможність на світовому ринку освітніх послуг, залучити додаткові ресурси, оновити ІТ-інфраструктуру, покращити якість і доступність освіти, шляхом її індивідуалізації та гнучкості освітнього процесу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Посилення євроінтеграційної спрямованості державної політики у сфері вищої освіти

У 2014 р. підписавши «Угоду про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» (далі – Угода про Асоціацію між Україною та ЄС), зобов'язались сприяти розвитку співпраці у сфері освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації і налагодженню міжкультурного діалогу, посилення знань щодо інших національних культур [85].

Основи такої співпраці були закладені ще у травні 2005 р. коли Україна підписала Болонську конвенцію і заявила про бажання працювати у європейському освітньому просторі. Щоб досягти європейських стандартів, українська освіта повинна була реалізувати закладені у Конвенції принципи та здійснити конкретні кроки, передбачені даним документом (див. Додаток Д). Насамперед, необхідно було, узгодити спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти і домовитись про створення єдиного європейського освітнього та наукового простору. У результаті було запроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу, розроблено кардинально нові бакалаврські та магістерські навчальні програми, трансформовано шкалу оцінювання знань студентів у стобальну

систему, розроблено методику перерахування обсягу навчального навантаження діючих навчальних планів у кредити, адаптовано до європейських вимог вищої освіти деякі документи (наприклад, академічна довідка, додаток до диплома), схвалено новий перелік галузей знань [4].

Узагальнюючи наведене можна сказати, що у результаті, підписання Болонської конвенції стало поштовхом для перегляду принципів і методології контролю вітчизняної якості освіти за міжнародними стандартами і позитивно вплинуло на якість підготовки студентів в українських закладах вищої освіти.

Співпраця України із Європейським Союзом у сфері вищої освіти до 2014 р. ґрунтувалася також на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 р. стосовно подальшої європейської співпраці з питань забезпечення якості вищої освіти [79] та від 23 квітня 2008 р. стосовно встановлення кваліфікаційної структури для можливості отримати освіту протягом усього життя [78]. З-поміж вказаного, положення цих двох документів направлені на: сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь та інтеграції у суспільство, заохочуючи її активну громадську позицію та ініціативність; активізацію співпраці з третіми країнами з питань вищої освіти; активізацію мобільності студентів та викладачів, полегшення доступу (особливо, фінансової) до освіти [15, с. 5].

Сьогодні, зміни у сфері вищої освіти зосереджується на її модернізації та інтеграції у європейський простір відповідно до Болонського процесу, що потребує підвищення якості управління закладами вищої освіти, забезпечення прозорості їх діяльності та якості вищої освіти. Для реалізації цього Україна бере участь у програмах Європейського Союзу з підвищення спроможності та академічної мобільності «Erasmus+», що є інструментом обміну кращими освітніми практиками європейських країн. Основу роботи із молоддю закладено у Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2021-2025 рр., метою якої є «створення можливостей для

самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя» [54].

Окрім того, як частина загальноєвропейської ініціативи наразі реалізується вже другий український «Пакт заради молоді-2025». До речі, попередній «Пакт заради молоді-2020» став успішним та цікавим прикладом реалізації стратегічної мети подолання розриву між освітянською наповненістю програми і вимогами роботодавців. Так, якщо брати в розрахунок, що 200-250 тис. молоді щорічно отримують вищу освіту, то за ініціативою Пакту та 150 роботодавців за чотири роки було працевлаштовано майже 45 тис. осіб – це 25% від випуску закладів вищої освіти [37].

Підтримка молоді залишається одним із пріоритетів порядку денного взаємодії України з Європейським Союзом. У цьому контексті Україна ініціювала створення Європейського навчального закладу Східного партнерства в Україні з урахуванням досвіду Європейської школи Східного партнерства в Тбілісі [22].

Не дивлячись на повільний хід реформ, що наближають Україну до освітнього простору Європейського Союзу, наша держава має непогані показники у сфері вищої освіти. Тим не менше, вітчизняна система вищої освіти потребує подальшої трансформації, щоб відповідати міжнародним стандартам, полегшити вихід випускників на вітчизняний та світовий ринок праці, краще задовольняти потреби національної економіки тощо. Відповідно, на сучасному етапі загальна ціль державної політики України у сфері вищої освіти, враховуючи євроінтеграційну спрямованість нашої держави, полягає у формуванні відкритого та інклюзивного суспільства, що базується на спільних цінностях, через покращення доступу до вищої освіти, роботи, медичних та публічних послуг, особливо для найбільш вразливих груп населення, особливо, включаючи людей, які постраждали від війни. Також до цілей такої політики можна віднести:

- сталий розвиток вищої освіти, молодіжного співробітництва, культури і міжнародного обміну;

- посилення співпраці у сфері вищої освіти, наукового і культурного розвитку з європейськими країнами;
- розширення значущих, сталих й ефективних міжрегіональних і міжнародних обмінів на рівні громадян та між різними освітніми і науково-дослідними установами;
- зміцнення спроможностей та удосконалення практики у сфері вищої освіти;
- розробка та впровадження національних і міжнародних стипендіальних програм, грантів;
- удосконалення освітніх, дослідницьких програм і програм для молоді на національному та європейському рівнях;
- зміцнення внутрішніх спроможностей країни з метою зменшення відтоку висококваліфікованих кадрів за кордон, а також сприяння «обігу талантів» [14, с. 37].

Для виконання окреслених цілей, на думку академіка Національної академії наук України М.З. Згуровського, вітчизняна державна політика у сфері вищої освіти має:

- 1) «сформулювати пріоритети власного науково-технологічного розвитку у вигляді ряду національних програм і стратегії їх реалізації на основі залучення вітчизняного виробництва, науки, освіти та бізнесу в єдиному взаємопов'язаному комплексі;
- 2) комплексно вдосконалювати систему вищої освіти та, відповідно до принципу «освіта протягом усього життя», забезпечити безперервність навчального процесу за більшістю напрямів підготовки та їх взаємоузгодженість;
- 3) шляхом стратегічного планування розвитку пріоритетних галузей економіки і їх збалансованого кадрового забезпечення усувати значні структурні невідповідності між потребами економіки та обсягами і структурою підготовки і перепідготовки фахівців;

4) розвивати ефективну систему післядипломної освіти, яка задовольняла би потреби ринкової економіки;

5) з боку держави сприяти закладам вищої освіти як локомотивам наукових досліджень» [9].

На кінець хотілося б додати, що цілісна політика Європейського Союзу, яка розробляється і здійснюється у сфері вищої освіти в останні десятиріччя, сприяє формуванню наднаціональних інститутів, послідовній роботі зі створення загальноєвропейської системи вищої освіти. Важлива особливість такої політики полягає у взаємодії створених наднаціональних інститутів, перш за все, Генерального Директорату освіти і культури Європейської Комісії та національних органів у створенні загальноєвропейських інформаційних і координаційних структур, розробці загальноєвропейських програм у сфері вищої освіти з виділенням фінансових коштів для їх реалізації. Цілеспрямованою є й спільна діяльність країн із формування загальноєвропейської системи освіти в межах Болонського процесу [87, с. 92]. Враховуючи це, Україна має повністю інтегруватись у європейський простір, адаптовуючи іноземний досвід функціонування системи вищої освіти до національних особливостей, потреб та можливостей.

Отже, незважаючи на значні кроки на шляху до повноправного членства у Євросоюзі, вітчизняна державна політика у сфері вищої освіти не достатньо спрямована на європейську інтеграцію. Про це, насамперед, свідчить слабке виконання зобов'язань у рамках Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС у таких напрямках як освіта, навчання та молодь. Сьогодні українські заклади вищої освіти продовжують діяти різновекторно. Вони не тільки не змогли консолідувати свій освітній та науково-дослідний потенціал навколо ключових проблем розвитку держави і суспільства, а навпаки, у багатьох випадках виступають просто як конкуренти (за кількість здобувачів вищої освіти, за обсяги державного фінансування тощо). Відповідно, у контексті посилення євроінтеграційної спрямованості державної політики України у сфері вищої освіти необхідно: суттєво трансформувати вищу

школу, підвищити ефективність управління та забезпечити прозорість діяльності закладів вищої освіти, покращити якість вищої освіти відповідно до Болонського процесу; «перезавантажити» систему професійно-технічної освіти; створити умови для доступу до навчання протягом життя тощо.

3.2. Трансформація системи вищої освіти України у воєнний та післявоєнний період

Повномасштабне вторгнення Російської федерації на територію України різко змінило перебіг усіх управлінських процесів в Україні, у тому числі сфери вищої освіти. У перші тижні війни державну політику у сфері вищої освіти було спрямовано, насамперед, на мінімізацію шкідливих наслідків від військової агресії. Вже на наступний день після вторгнення усім закладам освіти було рекомендовано припинити освітній процес та оголосити канікули строком на два тижні. Водночас, уряд доручив провести дострокову атестацію та випуск курсантів (слухачів), які здобували саме вищу військову освіту або вищу освіту із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ та Державної служби з надзвичайних ситуацій [71].

На початку березня Міністерство освіти і науки України зобов'язало усіх керівників закладів вищої освіти: 1) вжити необхідних заходів для забезпечення захисту учасників освітнього процесу; 2) надати інформацію про можливості надання допомоги іншим університетам, які постраждали через воєнні дії; 3) інформувати про поточну ситуацію в їх закладах, а також про те, яким чином буде організовано освітній процес в умовах воєнного стану; 4) забезпечити особливі умови навчання для тих студентів, які пішли захищати країну або займатися волонтерською діяльністю [52].

Важливо, що парламент, враховуючи ситуацію в країні, розширив гарантії для здобувачів та працівників закладів вищої освіти. Відповідно було закріплено гарантії на організацію освітнього процесу в найбільш безпечній

для його учасників формі, на збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, а також на забезпечення місцем проживання та харчуванням, якщо в цьому буде потреба. Крім того, парламент уповноважив Міністерство освіти і науки України в умовах дії воєнного стану здійснювати нормативне забезпечення функціонування системи освіти і науки та видавати накази з питань, які не врегульовано чинним законодавством [51]. Такі кроки сприяли розширенню можливостей оперативно реагувати на виклики спричиненні війною у вітчизняній системі вищої освіти і спрощенню механізмів прийняття необхідних управлінських рішень. Як результат, вже у березні-квітні 2022 р. більшість закладів вищої освіти відновили навчання у дистанційному форматі.

Попре це, чи не головним викликом став відтік працівників закладів вищої освіти через вимушену міграцію, що могло потенційно призвести до «відтоку мізків» та спричинити науково-педагогічний голод. На щастя, вже в середині літа 2022 р. ситуація стабілізувалася – багато викладачів та студентів повернулися до своїх робочих/навчальних місць (принаймні настільки, наскільки дозволяла безпекова ситуація в регіонах). Разом із тим, вітчизняні заклади вищої освіти зуміли напрацювати дієві механізми комунікації зі своїми викладачами та студентами, які досі залишаються за кордоном і продовжують працювати/навчатися в Україні [8, с. 40].

Через війну було суттєво спрощено процедуру проведення акредитації освітніх програм у закладах вищої освіти. Так, у березні 2022 р. уряд продовжив дію чинних сертифікатів про акредитацію освітніх програм до 1 липня року, наступного за роком припинення або скасування воєнного стану в Україні, дозволив проводити акредитації у дистанційному (віддаленому) форматі, а також ухвалювати рішення про умовну акредитацію без проведення акредитаційної експертизи й обов'язкової сплати її вартості [69].

Міністерством освіти і науки України було рекомендовано перенести частину освітніх компонентів, які не можна виконати в дистанційному або змішаному форматі, на наступні періоди навчання або прийняти рішення

щодо дострокового завершення навчального року, якщо в цьому виникне нагальна потреба. Окрім того, знизилась вимоги до проведення атестації здобувачів вищої освіти. Так, наприклад, було скасовано проведення атестації студентів-медиків у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) та замінено на проведення комплексного практично-орієнтованого кваліфікаційного іспиту [17].

Зміни торкнулися вступної кампанії та вимог, які висувалися до абітурієнтів. Такі послаблення були зумовлені тим, щоб надати вступникам можливість вступити до вітчизняних закладів вищої освіти і таким чином утримувати зв'язок з ними навіть тоді, коли це потенційно може знизити якість вищої освіти, а також лобюванням інтересів окремих закладів вищої освіти, що постраждали через війну.

Фінансування сфери вищої освіти з державного бюджету після початку повномасштабної війни було секвестровано. Так, обсяг фінансування за окремими бюджетними програмами (наприклад, бюджетна програма 2201160 «Підготовка кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики») було зменшено, а за іншими (наприклад, бюджетна програма 1001080 «Підготовка кадрів закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання», за якою фінансуються заклади вищої освіти у сфері управління Міністерства внутрішніх справ України) збільшено [8, с. 22]. Окрім того, адміністрацією більшості закладів вищої освіти було схвалено рішення про відтермінування оплати за навчання. Пізніше, у жовтні 2022 р., уряд прийняв рішення, що студентів, які навчаються за кошти фізичних та юридичних осіб і живуть в охоплених воєнними діями регіонах, може бути переведено на навчання за кошти державного бюджету [47]. У результаті приблизно 13 тис. студентів отримали можливість здобувати вищу освіту за рахунок державних коштів.

Війна унеможливила функціонування багатьох закладів вищої освіти у правовому полі України на окупованих територіях та територіях, де відбуваються активні бойові дії. Безпосередньо цим закладам освіти було

тимчасово зупинено казначейське (банківське) обслуговування та закрито доступ до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО). Через це, чинною владою було прийнято рішення про те, що для продовження своєї роботи такі заклади мають переміститися із охоплених війною та окупацією регіонів на підконтрольну Україні територію.

Загалом у 2022 р. було переміщено 44 заклади вищої освіти, в яких навчається більше 54 тис. студентів і працюють майже 7 тис. викладачів (див. Таблиця 3.1) [8, с. 55-56].

Таблиця 3.1.

Окремі показники переміщення закладів вищої освіти у 2022 р.

<i>Показник</i>	<i>Заклад вищої освіти</i>
Кількість закладів, що перемістились	44
у тому числі:	
а) за формами власності:	
- державна	27
- комунальна	0
- приватна	17
б) за рівнем самостійності:	
- самостійні заклади	25
- філії інших закладів освіти	19
Загальна кількість викладачів, що працюють у переміщених закладах освіти	6,9 тис. осіб
Загальна кількість студентів, що навчаються у переміщених закладах освіти	54,1 тис. осіб
Міста, що прийняли найбільшу кількість переміщених закладів освіти	м. Запоріжжя – 7 ЗВО м. Дніпро – 6 ЗВО м. Київ – 6 ЗВО

До речі, переміщення закладів вищої освіти у 2022 р. відрізнялось від переміщення таких закладів у 2014 р. Якщо дев'ять років назад до нових населених пунктів переїздила більшість викладачів та студентів, то сьогодні таку «повноцінну» модель переміщення з різних причин втілили тільки два-три університети. Більшість закладів вищої освіти реалізували «мінімальну» або «напіввіртуальну» модель релокації: до іншого міста, зазвичай на базу іншого закладу освіти, перемістилися адміністрація закладу, бухгалтерський відділ, декілька ключових працівників інших підрозділів. Водночас викладачі та студенти таких закладів, незалежно від їх місцезнаходження, продовжують

роботу і навчання у дистанційному форматі. Фактично ці заклади тимчасово перетворилися на модераторів чи «бек-офіси» з організації здобуття вищої освіти у дистанційному форматі [8, с. 56].

Надалі, в умовах затяжної війни та у післявоєнний період, Україна має напрацьовувати зміст і концептуальне бачення відновлення та подальшої трансформації системи вищої освіти, у цьому, до речі, дуже активно допомагає європейська спільнота. Так, у грудні минулого року Комітет міністрів Ради Європи схвалив План дій для України «Стійкість, відновлення та реконструкція» на 2023–2026 рр., який передбачає надання підтримки та сприяння, зокрема, в «посиленні спроможності органів управління освітою на національному, місцевому та інституційному рівнях для забезпечення участі та інклюзивної системи управління освітою, яка гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх», а також у «підтримці закладів вищої освіти у зміцненні відкритої та інклюзивної системи вищої освіти, здатної сприяти розвитку згуртованих і демократичних суспільств на місцевому рівні, включаючи також підтримку студентських проєктів та ініціатив, які сприяють лідерству та демократичній участі в публічному управлінні» [95].

У квітні 2022 р. Президент України створив Національну раду з відновлення України від наслідків війни, одним із завдань якої є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку освітньої інфраструктури, а також підготовка стратегічних ініціатив щодо пріоритетних реформ у сфері вищої освіти. У травні-червні того ж, разом із даною Радою відбувалося активне напрацювання та розроблення Плану відновлення України. На разі підготовлено тільки проєкт цього Плану (далі – проєкт Плану відновлення), що містить у розділі «Вища освіта» сім основних цілей та низку завдань і заходів для їх досягнення, які дублюються або є подібними до цілей і завдань, визначених у Стратегії розвитку вищої освіти на 2022–2032 роки. Безпосередньо проєкт Плану відновлення передбачає: «необхідність розширення бюджетного кредитування та співфінансування здобуття вищої освіти, розширення фінансової автономії закладів вищої

освіти та повноважень наглядових рад; відновлення потенціалу вищої освіти; забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб і мешканців тимчасово окупованих територій у сфері вищої освіти, поновлення діяльності закладів вищої освіти на деокупованій території» [76].

Наприкінці 2022 р. було презентовано програму «Освіта 4.0: український світанок», яка ґрунтується на основних положеннях проєкту Плану відновлення і має на меті впродовж десяти років побудувати систему освіти, що передбачає гармонізацію українського і європейського освітніх просторів та відповідатиме вимогам до людських ресурсів в Індустрії 4.0. Безпосередньо даною програмою визначено ряд завдань у напрямі інтеграції до європейського освітньо-наукового простору. Передбачається подальша трансформація внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти у відповідність до вимог ESG (принципів управління, які допомагають досягти ефективності організації у вирішенні екологічних, соціальних та управлінських проблем), створення національного порталу міжнародного науково-технічного співробітництва та міжнародного консорціуму інфраструктури і досліджень. У перспективі виконання цих та інших завдань має забезпечити входження не менше 20 вітчизняних закладів вищої освіти до тисячі найкращих таких закладів світу [75].

На кінець хотілося б зазначити, що на думку експертів, у сфері вищої освіти Україна найближчим часом буде змушена зосередитись на: 1) подоланні наслідків воєнних руйнувань; 2) переосмисленні та виробленні нового бачення функціонування системи вищої освіти; 3) створенні позитивних умов для трансформації мережі закладів вищої освіти, яка відповідатиме соціально-економічним потребам і можливостям України; 4) підвищенні якості вищої освіти; 5) здійсненні ефективних заходів для усвідомленого вибору вищої освіти; 6) підтримці забезпечення інноваційного освітнього та науково-дослідного середовища; 7) посиленні співпраці з внутрішніми і зовнішніми стейкхолдерами [97, с. 258].

Враховуючи вищевикладене, можна узагальнити, що Україна намагається сформуванати кардинально нове бачення відбудови і трансформації системи вищої освіти в умовах війни та у повоєнний період. Такі зміни, на наш погляд, мають зосереджуватись у змістовому і в часовому вимірах у чотирьох напрямках (див. Рис. 3.1).

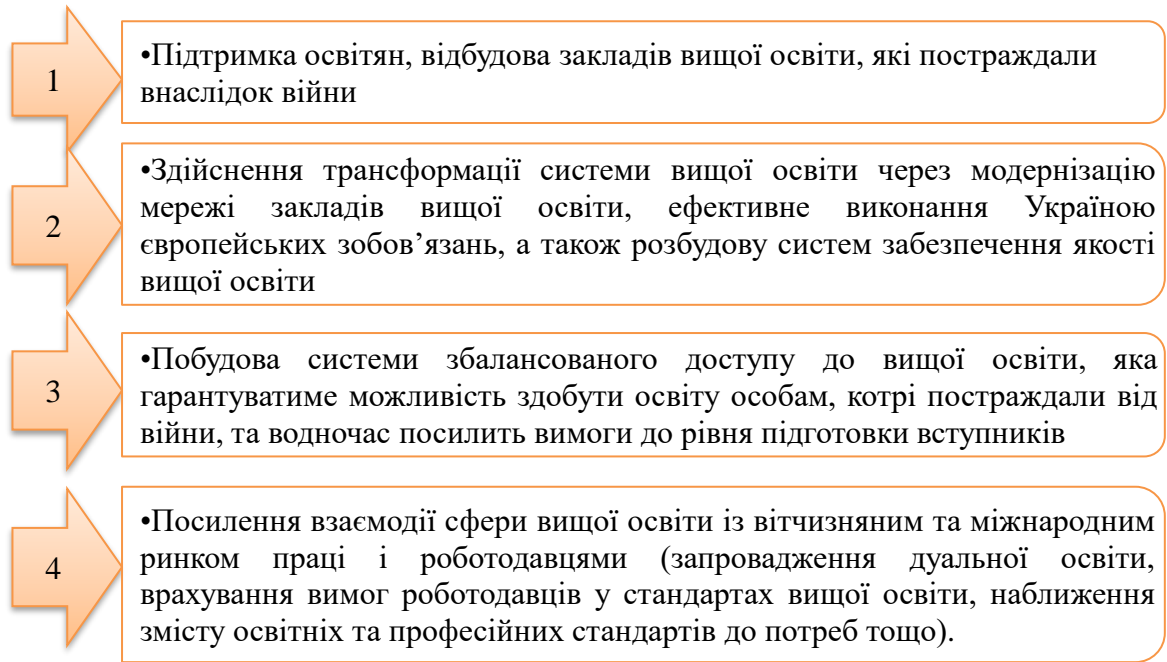

Рис. 3.1. Ключові напрями трансформації системи вищої освіти України в умовах війни та у повоєнний період

Отже, завдяки злагодженій і мотивованій роботі публічно-владного апарату та представників закладів вищої освіти у надзвичайно складних умовах вдалося зменшити руйнівний вплив війни на вищу освіту. Управлінські рішення, прийняті після 24 лютого 2022 р., були оптимальними для вітчизняної системи вищої освіти і мали на меті максимально зберегти систему від можливих суттєвих втрат, що, на наш погляд, їх у більшій мірі вдалося. Велике значення у цьому мали згуртованість української освітянської спільноти, мотивація продовжувати навчати і навчатися, достатньо ефективна внутрішня державна політика, а також суттєва міжнародна допомога. На сьогодні, в умовах війни відбувається активна трансформація системи вищої освіти України, з залученням міжнародних

партнерів для впровадження інноваційних підходів та принципів у цьому процесі.

Висновки до Розділу 3

На сучасному етапі вітчизняна державна політика у сфері вищої освіти не достатньо спрямована на європейську інтеграцію. Про це свідчить слабке виконання зобов'язань у рамках Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, вітчизняні заклади вищої освіти продовжують діяти різновекторно, у багатьох випадках виступають просто як конкуренти. Відповідно, у контексті посилення євроінтеграційної спрямованості державної політики України у сфері вищої освіти необхідно: суттєво трансформувати вищу школу, підвищити ефективність управління та забезпечити прозорість діяльності закладів вищої освіти, покращити якість вищої освіти відповідно до Болонського процесу; «перезавантажити» систему професійно-технічної освіти; створити умови для доступу до навчання протягом життя тощо.

В умовах війни та надалі у післявоєнний період Україна намагається сформувати кардинально нове бачення відбудови і трансформації системи вищої освіти. Велике значення у цьому мають згуртованість української освітянської спільноти, мотивація продовжувати навчати і навчатися, достатньо ефективна внутрішня державна політика, суттєва міжнародна допомога. На разі у цьому напрямку вже зроблено багато кроків, проте, залишається ряд питань, які потребують вирішення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено державну політику у сфері вищої освіти в умовах війни в Україні. Отриманні результати в процесі дослідження дають змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Державна політика у сфері вищої освіти, яка є складовою частиною загальнодержавної політики, являє собою цілеспрямовану комплексну систему заходів (правові, економічні, виховні, організаційні тощо) публічно-владних інституцій та представників громадськості, спрямованої на управління сферою вищої освіти, створення якісної і конкурентоздатної на міжнародному рівні вищої освіти, розв'язання відповідних проблем та задоволення суспільних потреб, шляхом прийняття правових актів, розробки і нормативного закріплення державних цільових програм і стратегій, налагодження міжнародного співробітництва тощо. На виконання поставлених цілей завдання такої політики полягають у: розвитку сучасних механізмів, інструментів і технологій, створенні і поширенні інноваційних технологій у вищій освіті; популяризація науково-освітньої і науково-дослідної діяльності; створенні необхідних умов для підготовки науково-педагогічних кадрів і навчання здобувачів вищої освіти; формуванні ефективної системи оцінки якості вищої освіти з урахуванням міжнародних вимог і європейських стандартів. Такі завдання можна умовно поділити на стратегічні й оперативні і відповідним чином їх вирішувати.

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на законодавчо

визначних принципах, до яких можна віднести: доступність, незалежність, міжнародна інтеграція, відкритість, державно-приватне партнерство тощо. Дотримання цих принципів орієнтує вітчизняну систему вищої освіти таким чином, щоб забезпечити підтримку перетворень, котрі здійснюються в нашій країні з метою її подальшого сталого розвитку.

2. Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту» та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, що регулюють питання: розробки і реалізації загальнодержавних програм щодо функціонування й удосконалення вітчизняної системи вищої освіти; створення якісної і комплексної системи надання освітніх послуг; доступності вищої освіти; забезпечення сфери вищої освіти висококваліфікованими працівниками, ефективного управління сферою вищої освіти тощо. Водночас, нормативна база у сфері вищої освіти характеризується: розрізненістю, суперечністю, дублюванням, нечіткістю нормативних положень, що допускає можливість їх подвійного і неоднорідного тлумачення. Відповідно з метою вирішення окреслених проблем, на наш погляд, необхідно: по-перше, адаптувати вітчизняне законодавство до міжнародних вимог та європейських стандартів, а також потреб і можливостей українського суспільства; по-друге, систематизувати численні нормативні акти у вказаній сфері, шляхом кодифікації.

3. На сьогодні в Україні склалася дієва система інституційного забезпечення державної політики у сфері вищої освіти, яка включає в себе вищі органи державної влади, профільний центральний орган виконавчої влади та інші органи публічної влади центрального та місцевого рівнів, а також представників громадськості. Повноваження зазначених суб'єктів управління у сфері вищої освіти визначаються і здійснюються відповідно до діючих нормативних актів, проте здебільшого недостатньо конкретизовані, що спричинює певні розходження у питанні якісної й ефективної реалізації державної політики у сфері вищої освіти.

4. Процес цифровізації вищої освіти є набагато ширшим за обсягом і змістом за просто процес впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній простір закладів вищої освіти. Цифрова трансформація вищої освіти, як одного із ключових напрямів державної політики у сфері вищої освіти, є великим викликом і, водночас, гарним шансом для вітчизняних закладів вищої освіти – посилити свою конкурентоспроможність на світовому ринку освітніх послуг, залучити додаткові ресурси, оновити ІТ-інфраструктуру, покращити якість і доступність освіти, шляхом її індивідуалізації та гнучкості освітнього процесу. І хоча такі перетворення, враховуючи реалії сьогодення є неминучими, на наш погляд, не варто відмовлятися від традиційних технологій навчання, що довели свою ефективність вже не одне десятиліття.

5. У прагненні до повноправного членства у Європейському Союзі, в умовах війни Україна намагається сформувати кардинально нове бачення відбудови і трансформації системи вищої освіти. На разі у цьому напрямку вже зроблено багато кроків, проте, залишається ще ряд питань, які потребують вирішення. Враховуючи все це, ми пропонуємо такі напрями удосконалення вітчизняної державної політики у сфері вищої освіти як:

- оновлення нормативної бази у сфері вищої освіти, у тому числі щодо інклюзивної освіти у вищій школі;
- посилення євроінтеграційної спрямованості державної політики у сфері вищої освіти, її гармонізація із політикою Європейського Союзу;
- модернізація структури, змісту й організації надання/здобуття вищої освіти на засадах компетентісного підходу та забезпечення її конкурентоспроможності і доступності (гендерна, територіальна, фінансова тощо);
- переорієнтація вищої освіти на «глобальні цілі»;
- формування зроров'язбережного середовища, екологізація вищої освіти;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності у вищій школі;

- інформатизація і цифровізація вищої освіти, удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення вищої освіти;
- збільшення довіри до освітньої, наукової та експертної діяльності закладів вищої освіти;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи вищої освіти шляхом налагодження та посилення державно-приватного партнерства, залучення приватного капіталу і бізнесу, коштів міжнародної допомоги;
- надання більшої автономії, у тому числі фінансової, закладам вищої освіти відповідно до європейських стандартів;
- оптимізація мережі закладів вищої освіти шляхом їх об'єднання та укрупнення;
- формування європейської культури та академічної доброчесності, збереження та примноження інтелектуального потенціалу в системі вищої освіти;
- підвищення соціального статусу науково-педагогічних працівників, покращення їх матеріально-фінансового становища.

Ми переконанні, що такі зміни сприятимуть успішному здійсненню внутрішніх реформ, особливо у післявоєнний період, спрямованих на модернізацію країни та інноваційний розвиток соціально-економічної системи, високу мобільність і конкурентоспроможність знань і умінь людей, створення демократичних інститутів та досягнення європейського рівня життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзікова Л.В. Концепція навчання протягом життя у міжнародних документах і дослідженнях / Л.В. Айзікова // Наукові праці. – 2012. – Т. 199. – Вип. 187. – С. 62-65.
2. Арешонков В.С. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді / В.С. Арешонков // Вісник НАПН України. – 2020. – № 2(2). – С. 1-6.
3. Бакуменко В.Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління: Навч. посіб. / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній. – К.: Міленіум, 2003. – 256 с.
4. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.hneu.edu.ua/storage/vistavk/Bolon/page1.html>.
5. Валевський О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: Монографія / О.Л. Валевський. – К.: НІСД, 2001. – 242 с.
6. Валєєв Р.Г. Освітнє право України: Навч. посіб. / Р.Г. Валєєв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с.
7. Верховна Рада України прийняла за основу проект закону про вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/91066.html>.
8. Вища освіта в Україні: зміни через війну: Аналітичний звіт. – К., 2023. – 94 с.

9. Вища освіта у контексті європейської інтеграції. Інтерв'ю ректора НТУУ «КПІ» академіка НАН України М.З. Згуровського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kpi.ua/en/922-9>.]

10. Галицька Н.В. Окремі аспекти державної політики у сфері вищої освіти України / Н.В. Галицька // Університетські наукові записки. – 2015. – № 4. – С. 149-157.

11. Гогвуд Б. Аналіз політики для реального світу / Б. Гогвуд, Л. Ган; пер. з англ. А.Ю. Олійник. – К.: Основи, 2004. – 396 с.

12. Губанова Т.О. Державна політика у сфері вищої освіти: нормативно-правовий аналіз / Т.О. Губанова // Київський юридичний журнал. – 2022. – Вип. 1. – С. 11-17.

13. Губерська Н.Л. Державне регулювання вищої освіти в умовах демократизації публічних відносин в Україні / Н.Л. Губерська // Право і суспільство. – 2015. – № 2. – С. 153-158.

14. Гуменюк Б.І. Державна політика України в сфері освіти, науки та культури у контексті європейської інтеграції / Б.І. Гуменюк // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2020. – № 29. – С. 30-39.

15. Даниленко Л.І. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України: Навч.-метод. матеріали / Л.І. Даниленко, І.В. Поліщук. – К.: НАДУ, 2013. – 132 с.

16. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні: Навч. посіб. / О.І. Валевський, В.А. Ребкало, М.М. Логунова та ін.; заг. ред. В.А. Ребкала, В.В. Тертички. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 232 с.

17. Деякі питання атестації здобувачів ступеня вищої освіти на другому (магістерському) рівні за спеціальностями галузі знань 22 «Охорона здоров'я» в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 р. № 316 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-2022-%D0%BF#Text>.

18. Деякі питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1050 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2016-%D0%BF#Text>.

19. Домбровська С.О. Вища освіта в умовах пандемії: сучасні виклики організації освітнього процесу / С.О. Домбровська // Реформа освіти в Україні. Інформаційно-аналітичне забезпечення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 жовтня 2020 р.). – С. 216-218.

20. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України / гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

21. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-34340>.

22. Звіт про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018.pdf>.

23. Карплюк С.О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі / С.О. Карплюк // Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: матер. методолог. семінару НАПН України, (м. Київ, 4 квітня 2019 р.). – С. 188-197.

24. Кивлюк О.П. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти / О.П. Кивлюк // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – Вип. 57. – С. 192-200.

25. Колодій І.С. Сучасні тенденції державної освітньої політики України / І.С. Колодій // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: збірник тез доповідей XI науково-практичної конференції (30 березня – 4 квітня 2015 р.). – Л.: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 235-239.

26. Комарова О.А. Пріоритетні напрями державної освітньої політики / О.А. Комарова // Проблеми економіки. – 2015. – № 1. – С. 107-113.

27. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

28. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/konceptsiya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaprosnuye-do-gromadskogo-obgovorennya>.

29. Корсак К.Г. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз / К.Г. Корсак. – К.: Вид-во НДПУ, 2004. – 222 с.

30. Котуха О.С. Цифровізація сучасної вищої освіти: виклики та завдання / О.С. Котуха, Ю.Я. Коцан-Олинець // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. – № 11. – С. 444-447.

31. Кравцов О.В. Державна політика в сфері вищої освіти України в умовах цифровізації / О.В. Кравцов, Т.В. Кравцова // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2021. – 1(14). – С. 73-85.

32. Красняков Є.В. Освітня політика як інструмент впливу держави на систему освіти / Є.В. Красняков // Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С. 11-13.

33. Лук'янов В.В. Нововведення в освітній сфері: сучасний стан і проблеми / В.В. Лук'янов, Ф.А. Брецько // Голос України. – 2009. – № 1. – С. 7.

34. Лукіна Т.О. Доступність освіти як показник результативності державного управління освітою в Україні / Т.О. Лукіна // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2013. – № 3. – С. 114-120.

35. Мосьпан Н.В. Вища освіта та ринок праці в Україні: десятиліття взаємодії / Н.В. Мосьпан // Освітологічний дискурс. – 2021. – № 1. – С. 20-38.

36. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Віхи становлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/%D0%9F%D1%80%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81-%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F-%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F-5.pdf>.

37. Новий «пакт заради молоді-2025» – для успішного майбутнього молоді та України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/news/novij-pakt-zaradi-molodi-2025-dlya-uspishnogo-majbutnogo-molodi-ta-ukrayini-sergij-shkarlet>.

38. Новий Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/news/novuj-zakon-ukrayiny-pro-vyshhu-osvitu/>.

39. Ногас Н.В. Державна політика у галузі освіти України: сутність та зміст / Н.В. Ногас // Актуальні проблеми правознавства. – 2020. – № 1(21). – С. 87-95.

40. Опубліковано стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>.

41. Пал Л.А. Аналіз державної політики / Л.А. Пал; пер. з англ. І.М. Дзюби. – К.: Основи, 1999. – 422 с.

42. Парпан У.М. Значення та вплив освітніх концепцій на становлення людини як особистості в сучасному освітньому просторі / У.М. Парпан, І.Ю. Хомишин // Митна справа. – 2011. – № 5. – С. 69-73.

43. Петренко І.В. Сутність державної політики та державних цільових програм [Електронний ресурс] / І.В. Петренко // Віче. – 2011. – № 10. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2566/>.

44. Пірен М.І. Публічна політична діяльність: Навч. посіб. / М.І. Пірен. – К.: НАДУ, 2009. – 288 с.

45. Політологія: Навчально-методичний комплекс / Ф.М. Кирилюк, А.Є., Конверський В.Ф. Білик. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. – 697 с.

46. Політологія: Підручник / Ю.М. Розенфельд, Л.М. Герасіна, Н.П. Осипова, М.І. Панов, О.М. Сахань, О.В. Ставицька. – Харків: Право, 2001. – 636 с.

47. Порядок переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які

зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 1224 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1224-2022-%D0%BF#Text>.

48. Про вдосконалення вищої освіти в Україні: Указ Президента України від 3 червня 2020 р. № 210/2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210/2020#Text>.

49. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.

50. Про вищу освіту: Закон України від 17 січня 2002 р. № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134 (втратив чинність 1 липня 2014 р.).

51. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2126-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

52. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану: Наказ Міністерства освіти і науки України від 7 березня 2022 р. № 235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.

53. Про деякі питання підтримки розвитку освіти, науки та спорту: Указ Президента України від 2 червня 2021 р. № 223/2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2021#Text>.

54. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text>.

55. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>.

56. Про затвердження Методичних рекомендацій для оформлення статутів закладів вищої освіти, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 жовтня 2018 р. № 1150 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-dlya-oformlennya-statutiv-zakladiv-vishoyi-osviti-sho-nalezhat-do-sferi-upravlinnya-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini>.

57. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>.

58. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>.

59. Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також надання їм академічної відпустки: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18 січня 2018 р. № 54 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/regulatorna_dijalnist/2018/05/2/2polozhennya-pro-perevedennya-17012018-roku.pdf.

60. Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 р. № 673 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF#Text>.

61. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: Наказ Міністерства освіти і науки України від 14 січня 2016 р. № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16#Text>.

62. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 червня 2016 р. № 600 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>.

63. Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України: Указ Президента України від 17 лютого 2004 р. № 199/2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199/2004#Text>.

64. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222.

65. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

66. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.

67. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 3. – Ст. 25.

68. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380.

69. Про особливості акредитації освітніх програм, за якими здійснюють підготовку здобувачі вищої освіти, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2022 р. № 295 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2022-%D0%BF#Text>.

70. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанова Верховної Ради України від 29 серпня 2019 р. № 19-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 35. – Ст. 147.

71. Про проведення в 2022 році дострокових випусків курсантів (слухачів) випускних курсів вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та закладів фахової передвищої військової освіти, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ та Державної служби з надзвичайних ситуацій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 190-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2022-%D1%80#Text>.

72. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

73. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.

74. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-%D0%BF#Text>.

75. Програма великої трансформації «Освіта 4.0: український світанок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/12/10/Osvita-4.0.ukrayinskyu.svitanok.pdf>.

76. Проект Плану відновлення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf.

77. Радзієвська О.Г. Інформаційна грамотність та цифрова нерівність: забезпечення дитини в сучасному інформаційному просторі / О.Г. Радзієвська // Інформація і право. – 2017. – № 1. – С. 20-27.

78. Рекомендація Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення Європейської кваліфікаційної структури для можливості отримати освіту протягом усього життя» від 23 квітня 2008 р. № 2008/C111/01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_988#Text.

79. Рекомендація Європейського Парламенту і Ради про подальшу європейську співпрацю у сфері забезпечення якості вищої освіти від 15 лютого 2006 р. № 2006/143/ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-06#Text.

80. Розмір студентських стипендій у 2022-2023 навчальному році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/9777-rozmiar-studentskykh-stypendii-u-2022-2023-navchalnomu-roci.html>.

81. Романов В.Є. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження / В.Є. Романов, О.М. Рудік, Т.М. Брус. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2003. – 72 с.

82. Структура Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo>.

83. Тетерев В.О. Перспективи розвитку технологій дистанційної освіти в Україні / В.О. Тетерев // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2020. – № 5(336). – С.146-151.

84. Тицька Я.О. Державна політика у сфері освіти: правовий аспект / Я.О. Тицька // Прикарпатський юридичний вісник. – 2018. – № 2. – С. 55-60.

85. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

86. Хомишин І.Ю. Принцип доступності вищої освіти: питання комплексного розуміння / І.Ю. Хомишин // Право і суспільство. – 2016. – № 3. – Ч. 2. – С. 33-37.

87. Чалая Ю.В. Євроінтеграційні тенденції у сфері освіти / Ю.В. Чалая // Бізнес-інформ. – 2012. – № 3. – С. 92-94.

88. Чирва Г.М. Принципи здійснення державної політики України щодо становлення та розвитку вищої освіти / Г.М. Чирва // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. – 2019. – Т. 30(69). – № 4. – С. 128-134.

89. Шевченко Л.С. Доступність вищої освіти в контексті імплементації Закону України «Про вищу освіту» / Л.С. Шевченко // Економічна теорія та право. – 2015. – № 4. – С. 88-97.

90. Шульга Н.Д. Принципи державної освітньої політики як інструменту соціально-економічного розвитку України / Н.Д. Шульга // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 18. – С. 77-81.

91. Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм: Лист Міністерства освіти і науки України від 5 червня 2018 р. № 1/9-377 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-377729-18#Text>.

92. Щокін Р.Г. Цілі та завдання державної політики у сфері освіти / Р.Г. Щокін // Наукові праці МАУП. – 2018. – Вип. 56(2). – С. 72-78.

93. Юридична енциклопедія: у 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Т. 5: П. – К.: Укр. енцикл., 2003. – 736 с.

94. Юрій М.Ф. Політологія: Навч. посіб. / М.Ф. Юрій. – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.

95. Council of Europe Action Plan for Ukraine «Resilience, Recovery and Reconstruction» 2023–2026. Adopted by the Committee of Ministers on 14 December 2022 at the 1452nd meeting of the Ministers’ Deputies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a96440.

96. Education at a Glance 2010: OECD Indicators. Glossary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/44/7/43642148.pdf>.

97. Rebuilding Ukraine: Principles and Policies. Paris Report 1 / Yu. Gorodnichenko, I. Sologub, B.W. di Mauro // CEPR Press. – 2022. – 358 p.

Додаток А

**Принципи державної політики у сфері вищої освіти у Законах України
«Про вищу освіту» 2002 р. та 2014 р. [49], [50]**

<i>ЗУ «Про вищу освіту» 2014 р.</i>	<i>ЗУ «Про вищу освіту» 2002 р.</i>
сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;	не визначено
сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, вихованню патріотизму, формуванню оборонної свідомості;	не визначено
доступності вищої освіти;	доступності та конкурсності здобуття вищої освіти кожним громадянином України;
незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти);	незалежності здобуття вищої освіти від впливу політичних партій, громадських і релігійних організацій;
міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;	інтеграції системи вищої освіти України у світову систему вищої освіти при збереженні і розвитку досягнень та традицій української вищої школи;
наступності процесу здобуття вищої освіти;	наступності процесу здобуття вищої освіти;

державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної, мистецької та педагогічної діяльності;	державної підтримки підготовки фахівців для пріоритетних напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень;
державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів закладам вищої освіти, що провадять таку діяльність;	не визначено
сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;	не визначено
відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою.	гласності при формуванні структури та обсягів освітньої та професійної підготовки фахівців.

Додаток Б

Новації Закону України «Про вищу освіту» 2014 р.

Якість освіти	•Створено новий орган влади – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти
Академічна автономія	•Кожен ВНЗ отримав право впроваджувати власні освітні та наукові програми
Фінансова та господарська автономія	•ВНЗ можуть відкривати власні рахунки, отримувати кредити, розпоряджатися майном та землею, засновувати наукові парки і підприємства, що займаються науково-дослідною діяльністю чи розробкою інновацій
Студентське самоврядування	•Формування сильного студентського самоврядування – самостійної громадської діяльності студентів із реалізації функцій управління ВНЗ, яка визначається ними і здійснюється у відповідності до мети та завдань, що стоять перед студентським колективом
Прозорість	•Кожен ВНЗ зобов'язаний публікувати на власному сайті документи про свої фінанси, майно, у тому числі кошториси, звіти про їх виконання, розподіл зарплат тощо
Виборність	•Ректори, декани, завідувачі кафедр будуть обиратися на свої посади на 5 років і не зможуть їх обіймати більше ніж двічі
П'ятиступеневий рівень вищої освіти	•Вища освіта передбачає здобуття п'ять рівнів: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії / доктор мистецтва; 5) доктор наук. Освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліст скасовано
Нова система ВНЗ	•Скасування рівнів акредитації ВНЗ. В Україні функціонують 4 типи ВНЗ: 1) університети; 2) інститути; 3) академії; 4) коледжі
Академічна доброчесність та плагіат	•Дотримання етичних принципів та визначених чинним законодавством України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень
Академічна мобільність	•Запроваджується передбачена Болонською системою кредитно-модульна система вимірювання навчального навантаження
Навантаження на 1 викладача	•Зменшення навантаження на викладачів (з 900 до 600 год. на ставку) та студентів (30 год. замість 36 год. на 1 кредит)

Додаток В

Цілі Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки

Ефективність управління в системі вищої освіти

- збільшення бюджетного фінансування та удосконалення формули розподілу за результатами діяльності;
- розширення бюджетного кредитування здобуття вищої освіти та освіти дорослих;
- модернізація мережі, укрупнення закладів вищої освіти, підтримка дослідницьких університетів;

Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності ЗВО

- розширення сфери застосування зовнішнього незалежного оцінювання, адресного розміщення та проведення конкурсу;
- сприяння проведенню закладами вищої освіти досліджень і консалтингу для бізнесу;
- створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;
- запровадження ефективних механізмів виявлення порушень академічної доброчесності та процедур притягнення до академічної відповідальності;

Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення

- підтримка національної та міжнародної академічної мобільності студентів, а також направлення на навчання до іноземних університетів;
- надання особливої підтримки мешканцям тимчасово окупованих територій, незахищеним і вразливим групам населення;
- створення особливих умов для вступників із видатними досягненнями;
- сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницьких інфраструктур;

Інтернаціоналізація вищої освіти України

- гармонізацію структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти;
- розвиток національної системи кваліфікацій;
- спрощення процедур визнання іноземних освітніх кваліфікацій;
- трансформацію освіти в секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО;

Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри

- дотримання підходів до студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу;
- розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти;
- розвиток загальних компетентностей, правової культури, рухової активності, спорту та студентських змагань;
- розвиток програм управлінської підготовки керівного складу та перспективних лідерів закладів вищої освіти (кадровий резерв), тренінгів на підтримку реформ;
- проведення комунікаційних кампаній для підтримки реформ у системі вищої освіти тощо.

Цифровий кампус Київського університету імені Бориса Грінченка

Принципи навчального процесу відповідно до Болонської конвенції

<i>Введення двоциклового навчання</i>	<i>Запровадження системи кредитів на основі ECTS</i>	<i>Контроль якості освіти</i>
до дипломного (одержання академічного ступеня бакалавр) та післядипломного (одержання академічного ступеня магістр і/або докторського ступеня);	Європейська система трансферу оцінок (ECTS) обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів);	здійснюється акредитаційними агентствами, незалежними від національних урядів і міжнародних організацій;
<i>Розширення мобільності</i>	<i>Забезпечення працевлаштування випускників</i>	<i>Забезпечення привабливості європ. системи освіти</i>
розширення мобільності студентів, викладацького складу та іншого персоналу, шляхом взаємного збагачення європейським досвідом, зміни національних законодавчих актів;	усі академічні ступені й інші кваліфікації повинні мати попит на європейському ринкові праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене;	залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу